

Ελληνική Προπαρασκευή και Συμβολή στη Συμμαχική Νίκη στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Σύντομη παρουσίαση από τον Υποναύαρχο ε.α. Σωτήριο Γεωργιάδη Π.Ν.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι Έλληνες στη νεώτερη εποχή διακρίνονται περισσότερο στο εξωτερικό, παρά μέσα στην ίδια τους την πατρίδα. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (Β' Π.Π.), υπάρχουν σημαντικοί τομείς, στους οποίους οι Έλληνες διαπρέπουν στο εξωτερικό. Ενδεικτικά και χαρακτηριστικά παραδείγματα μεταξύ άλλων είναι:

- Η Ελληνόκτητη ποντοπόρος Εμπορική Ναυτιλία **διατηρεί συνεχώς σταθερά την πρώτη θέση σε συνολική χωρητικότητα πλοίων τα τελευταία 25 περίπου έτη**, ενώ η Ακτοπλοΐα μέσα στην Ελλάδα είναι προβληματική.
- Έλληνες Επιστήμονες αποτελούν κορυφαία στελέχη ξένων μορφωτικών και άλλων ιδρυμάτων σε όλο τον κόσμο, ενώ μέσα στην Ελλάδα η παιδεία πάσχει και πολλοί σπουδαστές καταφεύγουν στο εξωτερικό για να επιμορφωθούν.
- Η Ελληνική Εθνική Ομάδα κατέκτησε πρόσφατα επτά το πανευρωπαϊκό ποδοσφαιρικό πρωτάθλημα, παρά το ότι μέσα στην Ελλάδα το ποδόσφαιρο δεν έχει αναβαθμισθεί.

Υπάρχει όμως μία σημαντική εξαίρεση στο πρόσφατο παρελθόν, κατά την οποία οι Έλληνες διέπρεψαν συλλογικά μέσα και έξω από τη χώρα τους. **Αυτή ήταν στον Β' Π.Π., κατά τον οποίο, η μικρή Ελλάδα, έδωσε την πρώτη συμμαχική Νίκη, αμυνόμενη εναντίον του μέχρι τότε αήττητου Άξονα Γερμανίας-Ιταλίας και έκανε φίλους και εχθρούς να αναγνωρίσουν "ότι η ήρωες μάχονται σαν Έλληνες". Η 7μηνη συνολικά Ελληνική άμυνα, έναντι των Ιταλικών αρχικά και ακολούθως των Γερμανικών επιθέσεων, συνέβαλε ουσιαστικά στη Συμμαχική Νίκη κατά τον Β' Π.Π., όπως έχουν αναγνωρίσει εχθροί και φίλοι. Αξίζει να θυμηθούμε ότι αυτή η Ελληνική διάκριση, ήταν αποτέλεσμα προετοιμασίας, σύμπνοιας, ηγεσίας και μαχητικότητας.**

Επειδή η ιστορική μνήμη είναι απαραίτητη για να μας διδάσκει, μια συνοπτική αναδρομή στην περίοδο του Β' Π.Π. που επιχειρείται ακολούθως, θα επιτρέψει να επιβεβαιώσουμε, **χρησιμοποιώντας και ξένες πηγές**, ότι οι Έλληνες δεν υστερούν κανενός και επιτυγχάνουν να διακριθούν στον αδυσώπητο παγκόσμιο ανταγωνισμό, όταν δημιουργούνται οι κατάλληλες προϋποθέσεις.

Η Μάχη της Ελλάδας 1940-41, για την απόκρουση των απρόκλητων Ιταλικών αρχικά επιθέσεων, αργότερα δε και των Γερμανικών, διήρκεσε συνολικά **216** ημέρες, ήτοι **7** μήνες, μέχρι να επιτευχθεί η ολοκλήρωση της καταλήψεως της πατρίδας μας από τις συνδυασμένες στρατιωτικές δυνάμεις του Ιταλο-Γερμανικού Άξονα. **Αυτό το γεγονός προκάλεσε παγκόσμια κατάπληξη και αιτία πολλαπλού γενικευμένου θαυμασμού και εγκωμίων. Ήταν κάτι το μεγαλειώδες, το οποίο δικαίως θεωρήθηκε ως Ελληνικό θαύμα.** Κατ' αντιδιαστολή, όπως αναφέρει ο Peter Young στο βιβλίο του "WORLD ALMANAC BOOK OF WW II", για την κατάληψη της Γαλλίας ο Άξονας χρειάστηκε **45** ημέρες, παρά τη στρατιωτική βοήθεια που της εδόθη με την εκεί παρουσία ισχυρών Αγγλικών δυνάμεων, του Βελγίου **18** ημέρες, της Ολλανδίας **5** ημέρες, ενώ η Δανία υπέκυψε σε **12** ώρες και οι Αυστρία, Βουλγαρία, Ουγγαρία, Ρουμανία και Αλβανία προσεχώρησαν ή παραδόθηκαν **αμαχητί**.

Η απόφαση για την άμυνα της Ελλάδας κατά των αναμενομένων Ιταλικών και Γερμανικών επιθέσεων, όπως επισημαίνεται εκτενέστερα στα επόμενα, δεν πάρθηκε τη στιγμή που εκδηλώθηκαν οι αντίστοιχες επιθέσεις, **αλλά ήταν συνειδητή και προμελετημένη επιλογή της πολιτικής ηγεσίας από το 1936**, η οποία έκτοτε συνοδεύτηκε από κάθε δυνατή προετοιμασία σε οχυρωματικά έργα, αμυντικούς εξοπλισμούς, εξύψωση ηθικού, εκπαίδευση προσωπικού, σχεδίαση επιστρατεύσεως και πολεμικών επιχειρήσεως κτλ.

Όταν εκδηλώθηκαν οι επιθέσεις, η μικρή και φτωχή Ελλάδα, με επαρκή υλική και ηθική προπαρασκευή, σύμπνοια, αυτοθυσία, αλλά και ικανή Πολιτική, Πνευματική, Θρησκευτική και Στρατιωτική Ηγεσία, **νίκησε** την κατά πολύ μεγαλύτερη και πανίσχυρη Ιταλία, **αγωνιζόμενη μόνη επί 160 ημέρες**. Ακολούθως, όταν της επιτέθηκε και η Γερμανία, συνέχισε μαχόμενη με τη βοήθεια μικρών Αγγλικών δυνάμεων στην ηπειρωτική χώρα, ενώ τις τελευταίες 11 ημέρες συμπολέμησε με στρατεύματα της Αγγλικής Κοινοπολιτείας στην άμυνα της Κρήτης.

Όπως προκύπτει από επίσημα ξένα ιστορικά αρχεία, η ήττα της Ιταλίας από την Ελλάδα, επισφράγισε τη διστακτικότητα του τότε ηγέτη της Ισπανίας Στρατηγού Φράνκο και του Στρατάρχη Πετέν, ηγέτη των εκτεταμένων μητροπολιτικών και αποικιακών εδαφών της μη υπό Γερμανική κατοχή Γαλλίας, να μην υποκύψουν στις εντονότερες πιέσεις του Χίτλερ, που επιζητούσε φορτικά να συμπράξουν στρατιωτικά με τη Γερμανία στην κατάκτηση της βορείου Αφρικής και μέσω αυτής, της Μέσης Ανατολής, προκειμένου να προσβάλει τη Ρωσία και εξ ανατολών και να κινηθεί περαιτέρω προς ανατολάς. Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη δήλωση του **Βρετανού Υπουργού Εμπορικής Ναυτιλίας Philip Noel Baker, που έκανε την 28η Οκτωβρίου 1942**, στην οποία μεταξύ άλλων τόνιζε, όπως αναφέρεται στο βιβλίο "Η Μεσόγειος κατά τον Β' Π.Π. - Η συμβολή της Ελλάδος προς αποτροπή της καταλήψεως της Μεσογείου υπό της Γερμανίας" του Α. Π. Ζολώτα, εκδόσεως Ερωδίδος, 2005:

- "Εάν η Ελλάδα ενέδιδε στο τελεσίγραφο του Μουσολίνι, κανείς δεν θα είχε το δικαίωμα να την κατηγορήσει. Το λέγω αυτό ενώ γνωρίζαμε τότε και γνωρίζουμε και σήμερα ακόμη καλύτερα, τι θα σήμαινε για μας και για τον αγώνα μας η συνθηκολόγηση αυτή. Ο Άξονας θα είχε από τότε στη διάθεσή του όλη την Ευρώπη για να αναπτύξει τις γραμμές των συγκοινωνιών του και τα αεροπλάνα και τα υποβρύχια του θα κυριαρχούσαν έκτοτε από τις ακτές της Ελλάδας σε ολόκληρη την Μεσόγειο. Το έργο της άμυνάς μας στην Αίγυπτο θα γινόταν πολύ δυσκολότερο. Η Συρία, το Ιράκ και η Κύπρος θα κατελαμβάνοντο από τον Άξονα. Η Τουρκία θα εκυκλούτο. Οι πετρελαιοπηγές της εγγύς Ανατολής θα ήσαν στην διάθεσή του. Η οπίσθια θύρα του Καυκάσου θα ανοίγετο γι' αυτόν. Δεν δυσκολευόμαστε να πιστέψουμε ότι θα χάναμε ολόκληρη τη Μέση Ανατολή και ίσως και αυτόν τον πόλεμο.
- Χάρης στην Ελληνική άμυνα, μας δόθηκε ο καιρός να αποκρούσουμε αρχικά και να συντρίψουμε έπειτα την Ιταλική στρατιά που κινήθηκε από τη Λιβύη εναντίον της Αιγύπτου, να εκκαθαρίσουμε την Ερυθρά Θάλασσα από τα εχθρικά πλοία, να μεταφέρουμε την Αμερικανική βοήθεια προς την Εγγύς Ανατολή και να εξουδετερώσουμε έτσι την εχθρική απειλή εναντίον της.
- Τα αποτελέσματα της Ελληνικής άμυνας γίνονται αισθητά ακόμη και σήμερα στους αγώνες μας. Εάν το Στάλινγκραντ και ο Καύκασος κρατούν σήμερα, αυτό δεν είναι άσχετο με την Ελληνική άμυνα, από την οποία επωφελούμεθα ακόμη, υστέρα από την πάροδο δύο ολοκλήρων ετών. 'Ο κόσμος, πραγματικά, δεν δικαιούται να λησμονήσει τα κατορθώματα των Ελλήνων κατά την ιστορική εκείνη στιγμή".

Ο Χίτλερ, βλέποντας την παταγώδη αποτυχία του Μουσολίνι να καταλάβει την Ελλάδα και τις δυσμενέστερες επιπτώσεις στα δικά του σχέδια και την προετοιμασία της Γερμανικής

εκστρατείας κατά της Ρωσίας, επεχείρησε **ανεπιτυχώς**, επανειλημμένα και μεθοδικά, **να δελεάσει την Ελλάδα στο να αποδεχθεί επωφελείς για την Πατρίδα μας προτάσεις Ειρήνης προς την Ιταλία**, με τη διαμεσολάβηση της Γερμανίας και, μεταξύ άλλων, **να διατηρήσει η Ελλάδα τα εδάφη στη Βόρεια Ήπειρο, τα οποία ο Ελληνικός Στρατός είχε μέχρι τότε καταλάβει**, καταδιώκοντας τους επιτεθέντες Ιταλούς. Λεπτομέρειες και **ξένο κυρίως αρχειακό ιστορικό υλικό** επί των εν λόγω προσπαθειών του Χίτλερ, πριν εξαναγκασθεί να προστρέξει στρατιωτικά στη βοήθεια του Μουσολίνι, επιτιθέμενος και αυτός κατά της Ελλάδας με τις πλέον επίλεκτες μονάδες που διέθετε, περιλαμβάνονται στο βιβλίο του Α. Π. Ζολώτα "Γερμανικά Προτάσεις Ειρήνης Διαρκούντος του Β' Π.Π. - Η προσπάθεια της Γερμανίας προς τερματισμό του Ελληνοϊταλικού πολέμου", εκδόσεως Ερωδιδός, 2005.

Τι έκανε τον Χίτλερ να διατάξει την Γερμανική επίθεση κατά της Ελλάδας και τι του κόστισε αυτή η απόφαση; Τρεις ήταν οι βασικές αιτίες, που κορυφώθηκαν στα τέλη Μαρτίου 1941 και οδήγησαν στην ταυτόχρονη Γερμανική εκστρατεία κατά της Ελλάδας και Γιουγκοσλαβίας, στις αρχές Απριλίου του 1941:

1. Είχε **αποτύχει** και η τελευταία μεγάλη Ιταλική ανοιξιάτικη Επίθεση "Primavera", που επιμελημένα προετοίμασε ο ίδιος ο Μουσολίνι με προσωπική του παρουσία στη Αλβανία και κατόπιν αυτού ο "Ντούτσε" είχε επιστρέψει **ηττημένος** στη Ρώμη.
2. Είχαν αρχίσει να αποβιβάζονται στην Ελλάδα κατά πανηγυρικό τρόπο μικρές Βρετανικές στρατιωτικές δυνάμεις, που δεν επαρκούσαν για να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην Ελληνική άμυνα και γι' αυτό τις είχε αρνηθεί όσο ζούσε ο Πρωθυπουργός Ι. Μεταξάς. **Αυτές οι δυνάμεις απέβλεπαν κυρίως στο να τονώσουν το ηθικό της Γιουγκοσλαβίας και Τουρκίας, στην προσπάθεια να μην συνταχθούν με τη Γερμανία. Η εμφάνισή τους σε Ελληνικό έδαφος, από τις αρχές Μαρτίου 1941, προκάλεσε φυσικά τον Χίτλερ.**
3. Η Γιουγκοσλαβία, που αρχικά προσχώρησε στον Άξονα στις 25 Μαρτίου 1941, δύο ημέρες αργότερα μεταπήδησε στο Συμμαχικό στρατόπεδο.

Η Ελληνική **7μηνη** συνολικά άμυνα κατά του Άξονα, επέφερε επίσης καθυστέρηση 5 εβδομάδων στην επίθεση του Χίτλερ εναντίον της Ρωσίας, ενώ παράλληλα η Βαλκανική εκστρατεία της Γερμανίας **απησχόλησε το ένα τρίτο των στρατευμάτων**, των πολεμικών αεροπλάνων και των αρμάτων μάχης, που συγκέντρωνε ο Χίτλερ για να επιτεθεί στη Ρωσία. **Η επτάμηνη Μάχη της Ελλάδας, όπως αναγνώρισαν και ξένοι πρωταγωνιστές της περιόδου, συνέβαλε ουσιαστικά στη συμμαχική Νίκη κατά τον Β' Π.Π.** Αυτή την πραγματικότητα, μερικοί εχθροί και φίλοι έχουν κατά καιρούς αβάσιμα αμφισβητήσει. Ενδεικτικά σημειώνεται η αρνητική άποψη που εκφέρει στη σελίδα 162 στο μεταφρασμένο Ελληνικά το 1998 από το Γενικό Επιτελείο Στρατού βιβλίο του, ο Άγγλος Ιστορικός Basil Liddell Hart, ως προς την επελθούσα καθυστέρηση της Γερμανικής εισβολής στη Ρωσία: "Οπωσδήποτε όμως η εκστρατεία κατά της Ελλάδας δεν ήταν αιτία της αναβολής". Εν τούτοις αρκεί να αναζητήσουμε αδιαμφισβήτητες ξένες πηγές πρωταγωνιστών της περιόδου εκείνης, που αναγνωρίζουν και αποδεικνύουν περίτρανα την ουσιαστική Ελληνική επίδραση στην νικηφόρα για τους Συμμάχους μας έκβαση του Β' Π.Π. Περιοριζόμενοι εδώ μόνο ενδεικτικά στα λεχθέντα από τον ίδιο τον Χίτλερ, διαπιστώνουμε ότι:

- Στην Πολιτική του Διαθήκη, αλλά και στην περίφημη Γερμανίδα φωτογράφο και κινηματογραφίστρια Λένι Ρίφενσταλ, όπως αναφέρει η ίδια στα απομνημονεύματά της, ο Χίτλερ είχε δηλώσει:
  - "Η είσοδος της Ιταλίας στον πόλεμο **αποδείχτηκε καταστροφική για μας**. Εάν οι Ιταλοί δεν είχαν επιτεθεί στην Ελλάδα και δεν χρειάζονταν τη βοήθειά μας, **ο πόλεμος θα είχε πάρει διαφορετική τροπή**. Θα είχαμε

προλάβει να κατακτήσωμε το Λένινγκραντ και τη Μόσχα πριν μας πιάσει το Ρωσικό ψύχος".

- Σε λόγο του στο Ράιχσταγκ, την 4-5-41, που διασώζεται ηχογραφημένος στα αρχεία της ΕΡΑ, ο Χίτλερ είπε:
  - **Η ιστορική δικαιοσύνη με υποχρεώνει να διαπιστώσω ότι από όλους τους αντιπάλους που αντιμετώπισαμε, ο Έλληνας στρατιώτης πολέμησε με ύψιστο ηρωισμό και αυτοθυσία και συνθηκολόγησε μόνο όταν η εξακολούθηση της αντιστάσεως δεν ήταν δυνατή και δεν είχε κανένα νόημα. Ο Ελληνικός λαός αγωνίστηκε τόσο γενναία, ώστε και αυτοί οι εχθροί του δεν μπορούν να αρνηθούν την προς αυτόν εκτίμηση. Εξ όλων των αντιπάλων που μας αντιμετώπισαν, μόνον ο Έλληνας στρατιώτης πολέμησε με παράτολμο θάρρος και ύψιστη περιφρόνηση προς το θάνατο."**

Για την ολοκληρωτική κατάληψη της εξαντλημένης από την ήδη πεντάμηνη σθεναρή της άμυνα Ελλάδας, **ο Χίτλερ χρειάστηκε δύο μήνες, παρά το ότι χρησιμοποίησε τις εκλεκτότερες μάχιμες Γερμανικές μονάδες που διέθετε. Σ' αυτές περιλαμβάνοντο αρχικά η διαβόητη εμπειροπόλεμη προσωπική του φρουρά των Waffen SS "Leibstandarte SS Adolf Hitler", το πλέον επίλεκτο συγκρότημα του τακτικού Στρατού "Gross Deutschland" και ακολούθως οι περίφημες αερομεταφερόμενες Μεραρχίες αλεξιπτωτιστών, που αποδεκατίστηκαν στην Κρήτη και δεν ξαναχρησιμοποιήθηκαν σε μεγάλα εγχειρήματα.** Το ότι την Ελλάδα προσέβαλαν όχι συνηθισμένες Γερμανικές μονάδες, αλλά οι εκλεκτότερες Χιτλερικές, παραβλέπεται συνήθως και ρίπτεται ανάθεμα τον Έλληνα Στρατηγό, ο οποίος, έχοντας εξαντλήσει κάθε αμυντικό όριο, συνυπέγραψε με έντιμους αρχικά όρους ανακωχή με τον Γερμανό Στρατηγό Διοικητή της "Leibstandarte SS Adolf Hitler".

Υπενθυμίζεται ότι μετά την κατάληψη της Κρήτης, **το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό (ΠΝ) δεν παραδόθηκε.** Όλα τα αξιόμαχα πλοία του Στόλου, όσα δηλαδή είχαν διασώθει από τις μακρές και αιματηρές επιχειρήσεις στη Μάχη της Ελλάδας κατά του Άξονα, δεν υπέστειλαν τις Σημαίες, αλλά έπλευσαν με σχεδόν **3.000 εθελοντές** στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Εκεί, μαζί με διαφυγόντες από την κατεχόμενη Ελλάδα άνδρες του Στρατού Ήθρας και της Πολεμικής Αεροπορίας, την υπό τον Ε. Τσουδερό Ελληνική Κυβέρνηση και τον Βασιλέα Γεώργιο Β', **συνέχισαν τον πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων, μέχρι την τελική Νίκη το 1945.**

Κατά τη διάρκεια της κατοχής της Ελλάδας, τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, που πολεμούσαν με τους συμμάχους στο εξωτερικό, ενίσχυσαν εθελοντικά πολλοί Έλληνες, οι οποίοι διέφυγαν από την Ελλάδα, ως και απόδημοι Έλληνες που προσήλθαν από πολλά μέρη της γης. Ίσως ο πιο γνωστός από αυτούς τους Έλληνες εθελοντές του εξωτερικού, ήταν ο εφοπλιστής Σταύρος Νιάρχος. Έτσι η συνολική δύναμη των μαχομένων εκτός Ελλάδος Ελλήνων, ανήλθε τότε σε **20.000** περίπου.

Οι σύμμαχοι, αναγνωρίζοντας εμπράκτως τη συμβολή του ΠΝ, του διέθεσαν από το υστέρημά τους κατά τη διάρκεια του Β' Π.Π. περί τα 37 μάχιμα πλοία, για αναπλήρωση μεγάλων απωλειών και αύξηση της ισχύος του.

Το Εμπορικό μας Ναυτικό διατέθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση για την εξυπηρέτηση των Συμμαχικών αναγκών **αμέσως με την έκρηξη του Β' Π.Π. την 1 Σεπτεμβρίου 1939** και συνέχισε προσφέροντας τις υπηρεσίες του μέχρι τη τελική νίκη το 1945. Κατά το διάστημα αυτό οι Έλληνες ναυτικοί διέσχισαν όλα τα πελάγη της υδρογείου και πλήρωσαν

βαρύτατο φόρο αίματος με **2.500** περίπου νεκρούς και απώλειες του **74%** των φορτηγών και του **94%** των επιβατηγών πλοίων Ελληνικής πλοιοκτησίας.

Έγκαιρες διαπιστώσεις αναγκών προπαρασκευής της Ελλάδας

Την ανάγκη προπαρασκευής της Χώρας για την επερχόμενη μεγάλη σύγκρουση και την επιβαλλόμενη ανάληψη εκτάκτων μέτρων συνέλαβε μεταξύ των πρώτων ο μεγάλος πολιτικός Ελ. Βενιζέλος το 1934. Στην έκδοση της εφημερίδας **ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ** του 1948, με τίτλο "*ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ, ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ*", διαβάζουμε ότι ο Ελευθέριος Βενιζέλος σε ιδióγραφες σημειώσεις του, που κρατούσε το 1934 και βρέθηκαν μετά το θάνατο του το 1936, έγραφε μεταξύ άλλων:

- "Πρέπει και εις την εκ της πλειοψηφίας της Βουλής σχηματιζομένην Κυβέρνησιν να δοθή μείζων ελευθερία κινήσεως."
- "Πρέπει να δύναται να θέτη Νόμους, αφού γνωμοδοτήσουν επ' αυτών το Οικονομ(ικόν) Συμβούλιον και το Συμβούλιον της Επικρατείας."
- "Η Βουλή συνέρχεται κατ' έτος εις τρεις τακτικές συνόδους, εκάστη των οποίων δεν δύναται να διαρκέση πλείονας των 3 εβδομάδων."
- "Η πρώτη άλλωστε μετά την εκλογήν του Προέδρου Κυβέρνησις, αφού λάβη την εμπιστοσύνην της Βουλής και περάτωση την αναθεώρησιν του πολιτεύματος, θα κυβέρνηση επί έν και ήμισυ έτος άνευ παρουσίας της Βουλής."

Στην εισαγωγή του Ν. Τωμαδάκη, ο οποίος σημειώνει ότι θαύμαζε τον Ε. Βενιζέλο, διαβάζουμε μεταξύ άλλων:

- "Τον Οκτώβριο του 1934 ο Βενιζέλος ευρίσκετο εις τα Χανιά. Έμπροσθέν του υπήρχαν δύο δρόμοι: Ο δρόμος της επαναστάσεως (τον οποίον μοιραίως και υπό την πίεσιν των πολιτικών του φίλων ηκολούθησε την 1ην Μαρτίου του επομένου έτους 1935) και ο δρόμος της συνταγματικής μεταβολής. Και η δευτέρα αυτή οδός ήτο κατά βάσιν επαναστατική, αλλά τα γενησόμενα θα εκαλύπτοντο υπό της νομιμότητος. Και γνωρίζομεν πόσον ο Ελ. Βενιζέλος ήτο ζηλοτύπως προσκεκολλημένος προς αυτόν τον τύπον νομιμότητος."
- "Ο Βενιζέλος, πέραν του εσωτερικού ζητήματος το οποίον πολιτικώς εξεμεταλλεύετο, έβλεπεν ευρύτερον την διαμορφουμένην εις την Ευρώπην κατάστασιν."
- "Ο Βενιζέλος ησθάνετο ότι έπρεπε να προπαρασκευασθώμεν διά την επικειμένην μεγάλην σύγκρουσιν, διά την οποίαν εγκαιρότατα ωμίλησεν άλλος Έλλην πολιτικός, ο Ανδρέας Μιχαλακόπουλος. Αλλ' η κρατική μηχανή δεν ελειτούργει ως έδει."
- "Νομίζω ότι η σειρά των σκέψεων του Βενιζέλου ήτο η εξής:
  - Εκλογή αυτού του ιδίου ως Προέδρου της Δημοκρατίας.
  - Διάλυσις της Βουλής κατόπιν συγκαταθέσεως της εις αυτόν πειθηνίου Γερουσίας.
  - Προκήρυξις εκλογών αναθεωρητικής Βουλής, με συγκεκριμένον πρόγραμμα μεταβολής του Πολιτεύματος, εις τρόπον ώστε να ενισχυθή η εκτελεστική εξουσία, **να περιορισθούν τα δικαιώματα της Βουλής και να διοικηθώμεν επί έν και ήμισυ έτος συγκεντρωτικώς.**"

Μετά την αποτυχία του μεγάλου στρατιωτικού κινήματος του Ελ. Βενιζέλου του Μαρτίου του 1935, για την ένοπλη κατάληψη της εξουσίας και εφαρμογή των προαναφερθέντων μέτρων, επακολούθησε ο θάνατός του τον Μάρτιο του 1936. Περί τα τέλη Απριλίου 1936 απέθανε αιφνιδίως ο Πρωθυπουργός Κ. Δεμερτζής και τον αντικατέστησε ο τότε Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως και Υπουργός Στρατιωτικών Ι. Μεταξάς. Ακολούθως η Κυβέρνηση του Ι. Μεταξά, μετά τις Προγραμματικές της Δηλώσεις, έλαβε ψήφον

εμπιστοσύνης της Βουλής, με 241 ψήφους υπέρ, 16 κατά και 4 αποχές. Μετέπειτα η Βουλή διέκοψε επί πεντάμηνο διάστημα τις εργασίες της, από του Μαΐου μέχρι και του Σεπτεμβρίου 1936. Με έγκριση του Βασιλέως Γεωργίου Β', τον Αύγουστο του ίδιου έτους, ο Πρωθυπουργός Ι. Μεταξάς, ανέστειλε την ισχύ μερικών εκ των άρθρων του Συντάγματος και προχώρησε στην εξ αποτελέσματος επιτυχημένη προπαρασκευή της Χώρας για την αντιμετώπιση της επερχόμενης λαίλαπας του Β' Π.Π. Γίνεται καταφανές ότι και οι δύο αυτοί Πολιτικοί αντιμετώπιζαν κατ' ανάλογο τρόπο την ανάγκη προετοιμασίας της Πατρίδας.

Αλλά ποία ήταν η γενική εικόνα των Ελληνικών Ε.Δ. πριν από το 1936; Συμφωνά με το Πρακτικό του Ανωτάτου Στρατιωτικού Συμβουλίου υπ' αριθμόν 122 της 14-12-32: **"Η κατάσταση αμύνης της Χώρας είναι αυτόχρημα τραγική" και "απαιτείται η από τούδε μεθοδική συμπλήρωση των ελλείψεων προς εξασφάλισιν μιας στοιχειώδους αμύνης, άνευ της οποίας κινδυνεύει η υπόστασις ημών ως Κράτους."** Η Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, της Εκδοτικής Αθηνών, μας πληροφορεί στον τόμο ΙΕ σ. 381 ότι **"Ο Στρατός Ξηράς στο τέλος της Αβυσσηνιακής κρίσεως (1935-36), είχε σοβαρότατες ελλείψεις σε πολεμικό υλικό, πράγμα που καθιστούσε προβληματική την επιστράτευση σε περίπτωση πολέμου. Το Ναυτικό διέθετε ελάχιστες ετοιμοπόλεμες και σύγχρονες μονάδες, ενώ υπήρχε παντελής έλλειψη Παρακτίου Οχυρώσεως. Η Αεροπορία δεν αποτελούσε υπολογίσιμη δύναμη, από άποψη αεροπλάνων και προσωπικού."** Ως προς το Πολεμικό μας Ναυτικό, η Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, της Εκδοτικής Αθηνών, επισημαίνει στον τόμο ΙΕ σ. 381 ότι **"Το Ναυτικό διέθετε ελάχιστες ετοιμοπόλεμες και σύγχρονες μονάδες, ενώ υπήρχε παντελής έλλειψη Παρακτίου Οχυρώσεως"**. Από αυτό το κατώτατο λοιπόν επίπεδο έπρεπε να αρχίσει η προσπάθεια για την ανάπτυξη των αναγκαίων αμυντικών δυνατοτήτων.

Σημειώνεται ότι όλη η προς πόλεμο Ελληνική προπαρασκευή έγινε επιτυχώς στο διάστημα 1936-40, όπως εκ των αποτελεσμάτων συνάγεται, χωρίς ξένη δωρεάν οικονομική βοήθεια και με ίδια μέσα.

Οι δαπάνες για την Εθνική μας Άμυνα μεταξύ 1923-36 ανήλθαν σε 3 δισ δρχ., ενώ κατά το διάστημα 1936-40 ήταν περίπου πενταπλάσιες, ήτοι 15,7 δισ. δρχ. Η Γερμανία, για να κερδίσει την ουδετερότητά μας σε ένα μελλοντικό πόλεμο, ενίσχυε αποτελεσματικά την οικονομία της Ελλάδας, μέχρι σημείου να αγοράζει όλα τα καπνά μας για περίοδο 6 ετών, να καλύπτει σχεδόν όλο το εξαγωγικό μας εμπόριο και να μας χορηγεί σημαντικά δάνεια για εξοπλισμούς, δεχόμενη επίσης πληρωμές με συμψηφισμό (κλήριγκ). Η Αμερική και οι άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες με τις οποίες συμμαχήσαμε το 1940, όπως π.χ. η Αγγλία και Γαλλία, δεν έδιναν την αναμενόμενη οικονομική συμπαράσταση στην Ελλάδα και για τις παραγγελίες πολεμικού υλικού απαιτούσαν πληρωμές σε συνάλλαγμα.

Η εκτεταμένη προπαρασκευή της Ελλάδας με ίδια μέσα, για να αντιμετωπίσει τις προβλεπόμενες επιθέσεις του Άξονα, απετέλεσε ένα τιτάνιο επίτευγμα, ακόμη και για τα σημερινά δεδομένα. Ακολούθως επιχειρείται μια συνοπτική προσέγγιση του σημαντικού αυτού παράγοντα, που στήριξε την Ελληνική συμβολή στη συμμαχική Νίκη στον Β' Π.Π., για να φωτισθούν πολλές πτυχές, άγνωστες στο ευρύτερο κοινό.

Το πνεύμα του '40

Ας δούμε όμως πριν προχωρήσουμε, ποίο ήταν το πνεύμα εκείνων που έγραψαν τις ανεπανάληπτες σελίδες της εποποιίας του 1940.

Σε αντίθεση προς την σημερινή εποχή, κατά την οποία υπερτονίζονται κυρίως τα δικαιώματα του Πολίτη, ενώ παρασιωπούνται συνήθως οι υποχρεώσεις του, στα χρόνια που προηγήθηκαν του '40, οι τότε πνευματικοί, πολιτικοί, στρατιωτικοί και θρησκευτικοί ταγοί, είχαν φροντίσει να προβληθούν και κατανοηθούν κυρίως οι υποχρεώσεις μας προς την Πατρίδα. Για να είμαστε όμως δίκαιοι, πρέπει να αναγνωρίσουμε, ότι την περίοδο του '40 προείχε η αίσθηση του χρέους προς την Πατρίδα όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στα στρατόπεδα των άλλων εμπολέμων. Αυτό βοήθησε στο να αναπτυχθεί μία μέχρις αυτοθυσίας συνειδητή φιλοπατρία, της οποίας συναντάμε πολλά δείγματα. Δεν είναι πρακτικώς δυνατόν να αναφερθούμε εδώ σε κάθε περίπτωση. Για να φωτίσουμε όμως το γεγονός αυτό, σταχυολογούμε ακολούθως μερικές χαρακτηριστικές και εν πολλοίς άγνωστες περιπτώσεις, που τιμούν τους πρωταγωνιστές τους και επιβεβαιώνουν τον κανόνα.

Παναγιώτης Μαρκόπουλος

Το Αντιτορπιλικό ΑΔΡΙΑΣ προσέκρουσε σε νάρκη το 1943 σε επιχειρήσεις στο Αιγαίο, έχασε την πλώρη του και θρήνησε πολλούς νεκρούς και τραυματίες. Ακολούθως επισκευάστηκε προχείρως από το πλήρωμά του και επανέπλευσε δι' ιδίων δυνάμεων στη βάση του στην Αλεξάνδρεια. Ο σεβαστός βετεράνος του Πολέμου του '40 και Α! Μηχανικός του ηρωικού Α/Τ ΑΔΡΙΑ κατά το περιστατικό αυτό, Υποπλοίαρχος τότε Κωνσταντίνος Αράπης, αναφέρεται με τρυφερότητα στη σελίδα 172 του βιβλίου του "Αναμνήσεις από την Ειρήνη και τον Πόλεμο", για τον μεταξύ των νεκρών του πλοίου του, ναυτόπαιδα μηχανικό, Παναγιώτη Μαρκόπουλο. Για ποιο λόγο ξεχώριζε ο Παναγιώτης Μαρκόπουλος; Ήταν ένα εικοσάχρονο παλικάρι, ορφανό από γονείς, που ζούσε με τη γιαγιά του στην Κωνσταντινούπολη, στην ουδέτερη και ασφαλή τότε Τουρκία. Το Ελληνόπουλο αυτό θεώρησε καθήκον του να κατεβεί στη Μέση Ανατολή και να ενταχθεί εθελοντικά στο Πολεμικό μας Ναυτικό, ώστε να αγωνισθεί για την απελευθέρωση της σκλαβωμένης του Πατρίδας. Δεν ευτύχησε να ζήσει μέχρι την απελευθέρωση της Ελλάδας και να γίνει πυγμαχός, όπως ήθελε.

Έλληνες Εφοπλιστές

Έλληνες Εφοπλιστές, που οι περισσότεροι ζούσαν στο εξωτερικό, είχαν τη δυνατότητα να αποφύγουν τα δεινά και τους κινδύνους του πολέμου του '40, αλλά δεν το έκαναν. Όπως καταγράφεται στη σ. 646-647 του βιβλίου του Αντιναυάρχου Ε. Καββαδία, Αρχηγού του Στόλου 1939-42 και Υφυπουργού Ναυτικών 1942-43, "Ο Ναυτικός Πόλεμος του 1940 όπως τον έζησα", πολλοί από αυτούς, με γνωστότερο ίσως τον Σταύρο Νιάρχο, κατέβηκαν στη Μέση Ανατολή, όταν η Πατρίδα ήταν υποδουλωμένη, και υπηρέτησαν στο Πολεμικό μας Ναυτικό μέχρι το 1945. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται και οι: Μ. Λως, Μ. Λαιμός, Ν. Εμπειρίκος, Π. Βεργωτής, Μ. Ευσταθίου, Π. Λιβανός, Ν. Ιγγλέσης, Εμμ. Βερνίκος, Φώτης Λυκιαρδόπουλος, όπως και πολλοί άλλοι.

Ευγένιος Παναγόπουλος

Ένας άσημος τότε Έλληνας φοιτητής του εξωτερικού ήταν και ο Ευγένιος Παναγόπουλος, όταν η Ιταλία επιτέθηκε κατά της Ελλάδας την 28η Οκτωβρίου 1940. Ο νεαρός απόφοιτος μηχανολόγος του Εθνικού Μετσοβείου Πολυτεχνείου, Ευγένιος Παναγόπουλος, γεννημένος και μεγαλωμένος στην Ελλάδα, από πατέρα εκπαιδευτικό, έκανε εξειδίκευση στη ναυπηγική την Αγγλία. Αμέσως παρουσιάστηκε στον Έλληνα Ναυτικό Ακόλουθο Λονδίνου (ΝΑΛ) και ζήτησε να καταταγεί στο Πολεμικό μας Ναυτικό. Ο ΝΑΛ τον ενημέρωσε ότι αυτό δεν ήταν αμέσως πρακτικώς δυνατό και θα τον ειδοποιούσε ευθύς ως συγκροτείτο Ελληνικό πλήρωμα για την επάνδρωση και παραλαβή Πολεμικού Πλοίου, από αυτά που το Βρετανικό Ναυτικό ναυπηγούσε στην Αγγλία και παρέδιδε στο δικό μας, για αξιοποίηση στα πλαίσια του κοινού συμμαχικού αγώνα.

Ο Ευγένιος Παναγόπουλος, αντί να συνεχίσει τις σπουδές του, κατατάσσεται με έγκριση του ΝΑΑ ως εθελοντής στο Βρετανικό Ναυτικό και τοποθετείται στις Δυνάμεις καταδρομών, μέχρι να κληθεί να αποτελέσει πλήρωμα Ελληνικού Πολεμικού. Το 1942 μετά πρόσκληση του ΝΑΑ, έκανε μετάταξη στο Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό, ωνομάσθηκε Έφεδρος Σημαιοφόρος Μηχανικός και τοποθετήθηκε στο υπό παραλαβή κατασκευαζόμενο στην Αγγλία Αντιτορπιλικό, που πήρε το όνομα ΒΠ ΠΙΝΔΟΣ. Υπηρέτησε στο Πολεμικό μας Ναυτικό μέχρι την απελευθέρωση της Ελλάδας σε διάφορα μάχιμα πλοία, που είχαν ως κύρια βάση την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου και σε Μονάδες Καταδρομών, που έδρασαν για την απελευθέρωση των Ελληνικών νησιών του Αιγαίου. Αποστρατεύτηκε ως έφεδρος Υποπλοίαρχος Μηχανικός στο τέλος του 1944 και επειδή ο πόλεμος εκτός Ελλάδας συνεχιζόταν, κατατάχθηκε στο Αμερικανικό Πολεμικό Ναυτικό. Μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου εγκαταστάθηκε στις ΗΠΑ και διακρίθηκε στο χώρο της Εμπορικής Ναυτιλίας. Πέθανε το 1995 στο εξωτερικό.

Την αγάπη προς την Πατρίδα την διατήρησε άσβεστη όλη του τη ζωή και την έδειξε πολλές φορές έμπρακτα και με διάφορες δωρεές.

Ανήγειρε με έξοδά του και πρόσφερε στο κράτος το κτίριο του Μουσείου των Πλαταιέων στον Μαραθώνα και συνεισέφερε για την προστασία των αρχαιοτήτων της περιοχής. Προσέφερε επίσης για την προστασία του απολιθωμένου δάσους της Λέσβου και του ιστορικού Τουρκικού Νεκροταφείου της Χίου, όπου έχουν ταφεί οι νεκροί του δαυλού του Κανάρη. Ανέλαβε τα έξοδα κατασκευής ονομαστικών πλακών των θυμάτων της σφαγής των Καλαβρύτων κατά τη Γερμανική κατοχή. Τη μεγαλύτερη δωρεά του έκανε μετά τα γεγονότα της Κύπρου του 1974, σχεδιάζοντας, ναυπηγώντας με προσωπική του επίβλεψη και προσφέροντας στο Πολεμικό μας Ναυτικό τρία πάνοπλα πρωτοποριακά μικρά ταχέα σκάφη, συνολικής δαπάνης 3 περίπου εκατομμυρίων αμερικανικών δολαρίων.

Γιάννης Τσουδερός.

Ένας άλλος σπουδαστής του εξωτερικού, κατά τη διάρκεια της κατοχής της Ελλάδας 1941-44, ήταν και ο Γιάννης Τσουδερός. Αυτός διέφερε από όλους τους άλλους φοιτητές του εξωτερικού, κατά το ότι πατέρας του ήταν ο Εμμανουήλ Τσουδερός, Πρωθυπουργός τότε της εξόριστης Ελληνικής Κυβερνήσεως.

Όπως μας πληροφορεί σε άρθρο του στο περιοδικό Πολιτικά Θέματα στο τεύχος της 28-3-97 ο Πρόεδρος της Εταιρείας Μελέτης Ελληνικής Ιστορίας κ. Γεράσιμος Αποστολάτος, ο εικοσάχρονος περίπου τότε Γιάννης Τσουδερός, έχοντας ακολουθήσει τον Πρωθυπουργό πατέρα του το 1941 στην εξορία, σπούδαζε κατά την κατοχή της Ελλάδας σε Πανεπιστήμιο των ΗΠΑ, κοινωνιολογία και οικονομικά.

Ως ένας από τους Έλληνες φοιτητές στην Αμερική την περίοδο εκείνη, μπορούσε κάλλιστα να παραμείνει στην ασφάλεια της χώρας που τον φιλοξενούσε. Υπό τις περιστάσεις όμως, θεώρησε υποχρέωσή του να διακόψει τις σπουδές του και να επιστέψει στα Ελληνικά βουνά, για να πολεμήσει τους κατακτητές της Πατρίδας του. Η μετακίνησή του όμως δεν εγκρίθηκε από τις συμμαχικές Αρχές, για να αποφευχθούν τυχόν πολιτικές εμπλοκές. Αυτό το εμπόδιο δεν αποθάρρυνε τον νεαρό φοιτητή. Πήρε το ψευδώνυμο Γιάννης Γιαννακόπουλος και μπήκε σε Ελληνο-Αμερικανική Ομάδα δολιοφθορέων, που ήλθε και έδρασε στην κατεχόμενη Ελλάδα το 1944. Ο Γιάννης Τσουδερός τραυματίστηκε σε δράση κατά των Γερμανών στην Ήπειρο. Μετά την αποθεραπεία του επέστρεψε στην Ομάδα του και συνέχισε τη δράση του μέχρι την απελευθέρωση της Πατρίδας μας. Έως το θάνατό του το 1997, ο Γιάννης Τσουδερός διατηρώντας τη σεμνότητά του απέφευγε κάθε αναφορά στην εθελοντική αντιστασιακή του δράση.

Υλική προπαρασκευή Στρατού Ξηράς

Η προσπάθεια για την προετοιμασία του Στρατού Ξηράς, συγκεντρώθηκε ειδικότερα στους ακόλουθους τομείς:

- Εφοδιασμό πολεμικού υλικού
- Οχύρωση Ελληνο-Βουλγαρικών συνόρων
- Συμπλήρωση οδικού δικτύου προς Βουλγαρία
- Αναθεώρηση Σχεδίων Αμύνης εξ απειλών από τους βόρειους γείτονές μας
- Αναθεώρηση Σχεδίου Επιστρατεύσεως
- Αύξηση θητείας στρατευσίμων

Από 1 Αυγούστου 1936, όταν η Αρχηγία του Γενικού Επιτελείου Στρατού ανατέθηκε στον Αντιστράτηγο Αλέξανδρο Παπάγο, εντάθηκε σημαντικά η προπαρασκευή, σε όλους τους προαναφερόμενους τομείς.

Ακολούθως θα περιοριστούμε, για την οικονομία του χώρου, στα τεράστια, αλλά λίγο γνωστά, έργα κατασκευής και εξοπλισμού **21** μεγάλων μονίμων οχυρών στην Ελληνο-Βουλγαρική μεθόριο, μήκους 500 περίπου χιλιομέτρων. Αυτά έγιναν την περίοδο 1936-40 και παρέμειναν γνωστά ως αμυντική "Γραμμή Μεταξά". Οι περισσότεροι από εμάς έχουμε ίσως ακούσει μόνο για ένα από αυτά, το οχυρό "**Ρούπελ**" και αγνοούμε ενδεχομένως την ύπαρξη άλλων **20** επίσης σημαντικών οχυρών, **με συνολικό μήκος υπογείων στοών και υπογείων καταφυγίων 37 χιλιομέτρων, διανοιγμένων μέσα στα βουνά**, χωρίς βεβαίως τα σημερινά μέσα. Η κατασκευή αυτών των οχυρών, απετέλεσε ένα Ελληνικό άθλο, όπως περιγράφεται κατωτέρω. Τα κυριότερα στοιχεία και οι διαπιστώσεις που ακολουθούν για τη "Γραμμή Μεταξά", προέρχονται από συνοπτική παρουσίαση στο "Ενημερωτικό Δελτίο" του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας, Τεύχ. 2189, 4 Μαρτίου 2002, του διεθνούς κύρους ομότιμου Καθηγητή του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, Θεοδόση Π. Τάσιου, ο οποίος έγραψε για τα εν λόγω 21 οχυρά:

1. " Τώρα που προωθούνται (ή συνωθούνται) τα Μεγάλα Τεχνικά Έργα. Τώρα που τα έργα Πολιτικού Μηχανικού (μαζί με τα οικοδομικά) αναγνωρίστηκαν ως η μεγαλύτερη Βιομηχανία της Χώρας. Τώρα που ο εθνικός κομφουζιονισμός αμβλύνεται και επιτρέπει την υπέρβαση της φαρισαϊκής εξίσωσης "εργολάβος ίσον απατεών". Τώρα είναι (επιτέλους) καιρός ν' αναμνησθούμε ότι Ελληνικά χέρια, Ελληνικά λεφτά, Ελληνική διευθυντική οργάνωση κι Ελληνική τεχνογνωσία, κατασκεύασαν (πριν από 65 χρόνια) ένα μέγιστο τεχνικό έργο: Την οχύρωση των Βορείων Συνόρων της Χώρας, κατασκευασμένη απ' τον Ελληνικό Στρατό κι απ' τους Έλληνες Μηχανικούς. Στη συνοριακή γραμμή Ελλάδας - Βουλγαρίας, κατασκευάστηκαν 21 Οχυρά (μεταξύ των οποίων η Παπαδοπούλα, το Ιστίμπεη, το Αρπαλούκι, το Ρούπελ, το Περιθώρι, το Πυραμιδοειδές κ.ά.). Το καθένα-τους ήταν ένα περικλειστο έργο ικανό να αμυνθεί προς κάθε κατεύθυνση, με επιφανειακά έργα βολής (πυροβόλων, όλμων, βομβιδοβόλων, πολυβόλων κλπ.) και με ποικίλα άλλα υπόγεια έργα εγκαταστάσεων υποστήριξης (διοικητήριο, θάλαμοι, διαβιβάσεις, μαγειρεία, αποθήκες κάθε είδους, δεξαμενές, νοσοκομείο, συστήματα αερισμού και φωτισμού, αποχετεύσεις κλπ.). Ανάμεσα σε κάθε Οχυρό προς τα γειτονικά-του και προς τη μεθόριο, είχαν κατασκευασθεί έργα εκστρατείας και θέσεις μάχης για την επιβράδυνση του εχθρού, μαζί με ισχυρά αντιαρματικά κωλύματα, οδικό δίκτυο κλπ.

Ιδού πρώτα μια συνοπτική παρουσίαση του Έργου:

Περίοδος 1937-1940

- Δαπάνη 1,5 δισεκατομμύριο τοπινές δραχμές (η σημερινή ισοδυναμία των οποίων μπορεί να κυμαίνεται από 2 έως 20 τρισεκατομμύρια δραχμές, ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίον θα βρεθεί η αντιστοιχία).
- Σύνολο ημερομισθίων 3.000.000
- Μήκος υπογείων στοών 24.000 μ.
- Μήκος υπογείων καταφυγίων 13.000 μ.
- Υπόγειες και επιφανειακές εκσκαφές 900.000 κυβ. μ.

- Τσιμέντο (ειδικό 500 χγ/εκ², και κοινό) 66.000 τόνοι
- Σκυροδέματα (οπλισμένα και άοπλα) 180.000 κυβ. μ.
- Σιδηροπλισμός 12.000 τόνοι
- Σωλήνες αερισμού 17.000 μ.
- Σωλήνες ύδρευσης 75.000 μ.
- Σωλήνες αποχέτευσης 24.000 μ.

Κάθε σύγκριση με τον υπόγειο σιδηρόδρομο των Αθηνών ή μ' οποιοδήποτε άλλο σύγχρονο τεχνικό έργο, κάνει τον θαυμασμό-μας να μεγαλώνει για το επίτευγμα εκείνο - ιδίως αν ληφθεί υπόψη η διασπορά του έργου σε δυσπροσπέλαστα βουνά, οι δυσμενέστατες καιρικές συνθήκες (και το κράτος δυσάρεστων πολιτικών συνθηκών). **Κι όμως, το δημόσιο αυτό Έργο πραγματοποιήθηκε φτηνά, σωστά και γρήγορα!**

Τι είχαν παραπάνω εκείνοι οι πατεράδες κι οι παππούδες-μας, που δεν το 'χουμε εμείς; Άντε, ντε... Μερικοί κακεντρεχείς, λένε ότι είχαν λίγο μεγαλύτερη δόση από κείνη την ιδιότητα η οποία (λόγω εντόπιας ανεπάρκειας;) βαφτίζεται με τον αρβανίτικο όρο "μπέσα". Κι είχαν βέβαια κι έναν μάνατζερ που λεγόταν Ελληνικός Στρατός - μια αναγνώριση η οποία δεν ακούγεται όσο συχνά οφείλεται.

2. Όσο για την στρατηγική αποδοτικότητα του Έργου, φαντασθείτε την προοπτική πλαισίωσής-του με τον κύριο όγκο του Στρατού Εκστρατείας, για την αντιμετώπιση του βαλκανικού αντιπάλου, κατά του οποίου προοριζόταν το Έργο. Αντ' αυτού, η οχύρωση των Βορείων Συνόρων πλαισιώθηκε μόνον με τα ανεπαρκέστατα υπόλοιπα του Ελληνοϊταλικού μετώπου. Παρά ταύτα, αν εξαιρέσετε τα δύο άκρα της Γραμμής των οχυρών (το μεθοριακό Μπέλες και τον Εχίνο/Νυμφαία μετά την εκκένωση της Δυτικής Θράκης), οι Γερμανοί δεν παρεβίασαν πουθενά το φράγμα της οχυρωμένης Γραμμής Μπέλες-Νέστος. Ούτε οι βομβαρδισμοί του πολυάριθμου γερμανικού πυροβολικού, ούτε οι βολές με όπλα ευθυτενούς τροχιάς κατάφεραν τίποτα το ουσιώδες. Κι οι φρουρές των οχυρών αυτών μπόρεσαν κατ' επανάληψη να βγουν στην επιφάνεια, και να εκκαθαρίσουν τα Γερμανικά τμήματα που είχαν "επικαθήσει" στον χώρο τους.

Όταν μετά την συνθηκολόγηση, ο υποστράτηγος Schneider (επικεφαλής Γερμανικής Επιτροπής μελέτης της οχύρωσης) θα περπατήσει επί έναν μήνα τη Γραμμή, θα γράψει ότι τα οχυρά αυτά είχαν επιτύχει το βέλτιστο σε σύγκριση με οποιαδήποτε άλλη ανάλογη οχυρωματική Γραμμή στην Ευρώπη. Και θα ζητήσει απ' τον καθηγητή της Γεωλογίας Μητσόπουλον, ερμηνεία της μεγάλης αντοχής του σκυροδέματος των έργων...

3. Το Έργο μελετήθηκε εξ ολοκλήρου από το Μηχανικό του Ελληνικού Στρατού, αφού βεβαίως ο γενικός σχεδιασμός από τακτική άποψη είχε γίνει απ' το Πεζικό και το Πυροβολικό. Δεν είναι μέσα στους σκοπούς αυτού του Σημειώματος να περιγράψει τις άλλες εκείνες "μάχες", τις διανοητικές, οι οποίες δόθηκαν για τη σύλληψη, την τεκμηρίωση, τον υπολογισμό, τη σχεδίαση και την προδιαγραφή του όλου εγχειρήματος. (Ας θυμηθούμε και το ανάλογο του Αρχιμήδους με τους γερανούς-του, στην άμυνα των Συρακουσών). Αλλά είναι ευχάριστο καθήκον να σημειώσουμε εδώ και τον ρόλο του Εθν. Μ. Πολυτεχνείου σ' αυτήν την προσπάθεια, ιδίως όσον αφορά την όπλιση, τη σύνθεση και τον έλεγχο Ποιότητας του σκυροδέματος του Έργου. Ο πρώτος Καθηγητής του Οπλισμένου Σκυροδέματος στο Πολυτεχνείο, ο αείμνηστος Περικλής Παρασκευόπουλος, ήταν ένας από τους κυριότερους συνεργάτες αυτής της προσπάθειας.

Η επίπονη και δυσχερέστατη κατασκευή του όλου Έργου έγινε υπό την έμπνευση, οργάνωση και συστηματική επίβλεψη του Στρατού. Ο κάθε "Αξιωματικός Έργου" επιλεγόταν με μεγάλη φροντίδα - και ήταν μια προσωπικότητα εκείνη την εποχή: Οι τεχνικές του γνώσεις, οι διευθυντικές και οικονομολογικές του ικανότητες, (αλλά

κυρίως μια δυσέυρετη εμμονή στο καθήκον), ήσαν απ' τα ουσιώδη εκείνα χαρακτηριστικά τα οποία όποιος Μηχανικός τα διαθέτει σήμερα γίνεται ζάπλουτος. Ευτύχησα να έχω συνεργασθεί πολύ αργότερα, ή να έχω υπηρετήσει σε μονάδες Μηχανικού με μερικούς απ' αυτούς (Στ. Ψαραδέλλης, Αχ. Παυλίδης, Κωνστ. Καλευράς) και ξέρω κι από πρώτο χέρι σε τι πολύτιμα στελέχη αναφέρομαι. Αλλά, βλέπετε η Ιστορία δεν επαινεί τις προσωπικότητες του Στρατού - απλώς διασώζει τα ονόματα μόνον των κνώδαλων που γίνονται κινηματίες.

4. **Το Έργο ήταν ένα περίπλοκο άθροισμα ποικίλων έργων:** Οδοποιία, Σήραγγες (οχυρά, διάδρομοι, υπνωτήρια, διαβιβάσεις, νοσοκομεία, αποθήκες, δεξαμενές), Ύδρευση/Αποχέτευση, Αερισμός, Φωτισμός, Τάφροι και χαρακώματα. Ο Στρατός (το "Φρούριο Θεσσαλονίκης", όπως ονομάστηκε η ειδική Μονάδα) μελέτησε τις ανάγκες σε ειδικευμένο προσωπικό για το όλο εγχείρημα, προώθησε τα κατάλληλα στελέχη αξιωματικών του Μηχανικού (εν ενεργεία ή αποστράτων) και ιδιωτών Πολιτικών Μηχανικών και ανεζήτησε τους κατάλληλους Εργολάβους για την Κατασκευή. (Σπανιότατα ακολούθησε το σύστημα δι' αυτεπιστασίας, παρ' όλο που είχε τη δυνατότητα αυτή). Οι διαγωνισμοί άρχισαν απ' το 1936 και συνεχίζονταν σταδιακά και μετά το 1939 - μέχρι και μετά την κήρυξη του πολέμου. Όπως ήταν φυσικό, η έλλειψη πείρας στην αρχή δημιούργησε προβλήματα: Ποιο τιμολόγιο και ποιες προδιαγραφές θα μπορούσαν να περιγράψουν τις απίστευτες και δυσπρόβλεπτες συνθήκες τέτοιων έργων... Και βρέθηκαν θερμόαιμοι υπηρεσιακοί παράγοντες (1936), οι οποίοι πρότειναν την έκπτωση των "δυστροπούντων" εργολάβων. Το σοφό "Φρούριο Θεσσαλονίκης" όμως, είχε άλλη γνώμη, και έδωσε εντολή "να βελιωθούν κατά το δυνατόν τα κονδύλια εκείνα τα οποία εξημίωναν ίσως τους εργολάβους, λόγω των συνθηκών πραγματοποιήσεως των κατασκευών". Ας παίρνομε μαθήματα εμείς οι νεότεροι: Άλλο προστασία του δημοσίου συμφέροντος, κι άλλο ευθυνο-λαγνεία... Οι φοβεροί εκείνοι Εργολάβοι δε, όταν στέρεψε το δημόσιο χρήμα (1938-39), δέχθηκαν (άκουσον-άκουσον) να εργάζονται επί πιστώσει - να πληρωθούν δηλαδή την επόμενη χρονιά! Τέτοια ήταν η "μπέσα" της γενιάς εκείνης. Η έρευνα για την εξακρίβωση των ονομάτων των ωραίων εκείνων Ελλήνων Τεχνικών, θα ολοκληρωθεί σύντομα. Ο Στρατός προμήθευε στους εργολάβους όλα τα βασικά υλικά (τσιμέντο, σίδηρο, ελάσματα, πασσάλους, παραπήγματα, μηχανήματα για εγκατάσταση - αλλά και ειδικό εξοπλισμό για την κατασκευή, όπως δονητές σκυροδέματος). Ήταν δε ευρύτερη η ευφυΐα εκείνου του εργοδότη-μάνατζερ που ήταν ο Στρατός:

- Τα τιμολόγια ήσαν κρυστάλλινα (για παράδειγμα, επιμετρούσαν και τις πάπιες/έδρανα των σιδηροπλισμών).
- Η κοινωνική αντίληψη για τους εργαζόμενους ήταν μπροστά απ' την εποχή (π.χ. σε περιπτώσεις κακοκαιρίας, ο Στρατός πλήρωνε μέχρι 12 μισά μεροκάματα κατά μήνα, κατευθείαν στο προσωπικό των εργολάβων).
- Ο διοικητής της φρουράς του Οχυρού δεν είχε την παραμικρή δικαιοδοσία πάνω στο εργαζόμενο προσωπικό (ιδιώτες ή στρατιωτικούς).

5. Ας έρθομε τώρα σε μερικά ειδικότερα τεχνικά ζητήματα. Και πρώτα η τεχνολογία του σκυροδέματος: Η ελληνική τσιμεντοβιομηχανία παρήγαγε τότε ένα ειδικό για την περίπτωση τσιμέντο υψηλής αντοχής ($500-625 \text{ χγ/εκ}^2$, με τους τότε κανονισμούς), το οποίο χρησιμοποιούνταν σε αναλογία 400 χγ/μ^3 - αλλ' έφθανε και μέχρι διπλασιασμού στην πάνω στρώση της πλάκας οροφής των οχυρών. Η σοφή τεχνική προδιαγραφή τόνιζε μεν τη σημασία του χαμηλού λόγου "νερό: τσιμέντο" (απαιτούσε, όπου ήταν δυνατόν, $\omega=0,45!$), αλλ' απαγόρευε τα στεγνά σκυροδέματα, δίνοντας τιμές slump ίσες με 6 cm για το σώμα και 3 cm για την επιφάνεια των έργων.

Η χρήση των αναμικτήρων σκυροδέματος έγινε υποχρεωτική απ' το 1937, μετά δε και από σχετικά μεγάλης κλίμακας πειράματα με τη συνεργασία του ΕΜΠ, η Υπηρεσία προέκρινε και προμήθευσε δονητές μάζας σκυροδέματος - αεροκίνητους, παρακαλώ, (εκλογή ορθότατη δια το υψίσυχο του φάσματός των). Δεν ξέρει κανείς τι να πρωτοθαυμάσει σ' αυτά τα εργοτάξια, τον καιρό που οι άλλες (εκτός Οχύρωσης) κατασκευές στην Ελλάδα δεν ήταν ακόμη τόσο αναπτυγμένες. λ.χ., η Υπηρεσία προέβλεπε ότι πολλοί οπλισμοί θα έπρεπε να τοποθετούνται κατά περιοχές, μετά τη σκυροδέτηση ορισμένου πάχους του στοιχείου. Ή, τα αποτελέσματα αντοχής διασταυρώνονταν και με δοκίμια που στέλνονταν στο ΕΜΠ. Ή, η συντήρηση του σκυροδέματος κρατούσε 15 ημέρες - φάρμακο άριστο υπέρ της ανθεκτικότητας σε διάρκεια.

Όλα τούτα, συνεχίζουν να είναι μαθήματα για μερικούς από μας, μέχρι σήμερα. Το ίδιο κι η ρητή υποχρέωση του Αξιωματικού του Έργου: την προτεραιότητα της σκυροδέτησης, να βεβαιώνει ότι έχει οργανωθεί πλήρως η εργασία κ.λπ. κ.λπ., ελέγχοντας λεπτομερώς έξι συγκεκριμένες προϋποθέσεις, για να δοθεί η άδεια να προχωρήσει ο Εργολάβος. Κι ο Κανονισμός έλεγε ότι ο Αξιωματικός Έργων "τυγχάνει προσωπικώς υπεύθυνος" - και το εννοούσε!

Πώς να μην πετύχουν αντοχές 300 και 400 χγ/εκ², όταν η υπόλοιπη πιάτσα αγκομαχούσε για το Β120. Μια άλλη σπουδαία απόφαση (απότοκος μακράς Ελληνικής εμπειρίας) ήταν η προσθήκη 50 χγ/μ³ λεπτής θηραϊκής γης στα 250 χγ/μ³ κοινού τσιμέντου (στον αναμικτήρα - όχι στο εργοστάσιο) σε όλες τις επενδύσεις των τόξων των σηράγγων. Τέσσερις χιλιάδες τόνοι θηραϊκής γης θα μπόυνε έτσι στην Οχύρωση. Είκοσι χρόνια αργότερα, ένας νεαρός Μηχανικός, θα κάνει το ίδιο στις σήραγγες/δεξαμενές του Ναυτικού, με λαμπρά αποτελέσματα αντλησιμότητας και στεγανότητας σκυροδέματος. Τέλος, η συμπεριφορά οπλισμένου σκυροδέματος υποκείμενου σε εκρήξεις, αποτελεί ακόμα και σήμερα ένα απ' τα πιο αμφιλεγόμενα αντικείμενα της Δυναμικής. Πριν από 62 χρόνια, Επιτροπή του ΕΜΠ (υπό τον Πρύτανη Ν. Κιτσιόκη, με τους Π. Παρασκευόπουλο και Α. Ρουσόπουλον) αναλύει το πρόβλημα κατά εντυπωσιακά ορθολογικό τρόπο και, αφού περιγράφει τον τριμερή μηχανισμό αυτής της συμπεριφοράς, καταλήγει στον βέλτιστο τρόπο όπλισης της μάζας του σκυροδέματος (πάχη 1,00 έως 2,00 μέτρα ενίοτε), που είναι και ο οικονομικότερος.

6. Η σύνταξη αυτού εδώ του Σημειώματος έγινε εφικτή χάρις στην παραχώρηση μερικών διαβαθμισμένων ιστορικών στοιχείων απ' τη Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού (Στρατηγός κ. Ι.Δ. Κακουδάκης) μετά από σχετική έγκριση του ΓΕΣ και τη φιλική συνεργασία με τον Στρατηγό κ. Μπάκα και τον Ταξίαρχο κ. Κρασανάκη, του Μηχανικού. Μαζί με τις θερμές ευχαριστίες μου για την παραχώρηση αυτού του υλικού, ήθελα να προσθέσω και τις οφειλόμενες προς το ΓΕΣ ευχαριστίες για τις μελλοντικές διευκολύνσεις προς τους Έλληνες Μηχανικούς να επισκεφθούν τμήματα του Έργου, στο πλαίσιο αρμοδίων οργανωμένων τεχνικών εκδηλώσεων.

Ήταν ίσως καιρός να αναιρέσωμε την ενδημούσα αμνησία μας..."

Με αυτά τα λόγια κλείνει την παρουσίασή του για τα 21 οχυρά της "Γραμμής Μεταξά" ο σοφός Καθηγητής του ΕΜΠ Θ. Π. Τάσιος.

Ο χώρος δεν επιτρέπει επέκταση της παρουσιάσεως της προετοιμασίας και στους λοιπούς τομείς. Ακροθιγώς σημειώνεται ότι από τα 14 Άρματα Μάχης 6-7 τόνων, που είχαν παραγγελθεί την εξιστορούμενη περίοδο στην Αγγλία, κανένα δεν μας παραδόθηκε, διότι κρατήθηκαν για κάλυψη πολεμικών αναγκών της Μεγάλης Βρετανίας. Ανάλογες κατακρατήσεις βαρέων όπλων, που είχαν παραγγελθεί στη Γαλλία, έγιναν και από τη Γαλλική Κυβέρνηση με την έκρηξη του Β' Π.Π.

Η προετοιμασία του Πολεμικού μας Ναυτικού

Ας δούμε όμως τώρα τι αναφέρει η ολοκληρωθείσα το 1953 "ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΟΥ Β. ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ 1940-1944", που **βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών "ως την τε αλήθειαν ομολογούσα και την πάτριον Ιστορίαν προάγουσα"**, για την προετοιμασία του Πολεμικού μας Ναυτικού. Την Έκθεση συνέταξε βάσει επισήμων στοιχείων, ο επί Πρωθυπουργίας Σοφοκλή Βενιζέλου ανακληθείς ως Αντιναύαρχος στην ενέργεια το 1951 για το σκοπό αυτό, μετέπειτα Ακαδημαϊκός, Δημήτριος Γ. Φωκάς:

- "Το πρόγραμμα αυτό απέβλεπε σαφώς εις το να προετοιμάση την Ελλάδα ναυτικώς ως σύμμαχον της Αγγλίας και να την καταστήση ικανήν να συνεισφέρει εις την συμμαχίαν συνδρομήν, βασιζομένην ιδίως εις την πληρεστέραν αξιοποίησιν της γεωγραφικής θέσεως."
- "Οι πενιχροί οικονομικοί πόροι του κράτους δεν επέτρεπαν σημαντικήν αύξησιν των ναυτικών δυνάμεων. Περιωρίσθη επομένως η προσπάθεια προς αύξησιν του Στόλου εις την παραγγελίαν των δύο αρίστων αντιτορπιλικών Β. ΓΕΩΡΓΙΟΣ και Β. ΟΛΓΑ εις Αγγλίαν, συνδεομένη με εντατικήν μέριμναν διά την τελειότεραν κατά το δυνατόν εκπαίδευσιν του Ναυτικού προσωπικού και εις την ενδεδειγμένην άσκησιν και οργάνωσιν του Στόλου."
- "Είχεν επίσης αποφασισθεί η κατασκευή δύο ακόμη πανομοιότυπων αντιτορπιλικών (Β. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ και Β. ΣΟΦΙΑ), άτινα επρόκειτο να ναυπηγηθούν εις το νέον **Ναυπηγείον του Σκαραμαγκά, το οποίον ιδρύετο κατά την ιδίαν εκείνην περίοδον...**"
- "Δεν έλειψαν, εννοείται κατά το διάστημα τούτο συζητήσεις μεταξύ των μελών του ΑΝΣ διά την αγοράν και άλλων Πλοίων, ειδικώς δύο Γερμανικών Υποβρυχίων και πινών Τορπιλλακάτων, αίτινες όμως ένεκα αντιγνωμιών δεν ετελεσφόρησαν."
- "Εστράφη δε ιδιαιτέρως η προσοχή **εις την οχύρωσιν των ακτών**, την δημιουργίαν ασφαλών εσωτερικών θαλασσίων οδών και βάσεων, ώστε να καταστή σημαντικώτερα μεν διά τους Άγγλους η συμμετοχή της Ελλάδος εις την συμμαχίαν, αφ' ετέρου δε να διασφαλισθούν περισσότερον αι απαραίτητοι θαλάσσιοι μεταφοραί, αι απαιτούμεναι τόσοσιν διά την κινητοποίησιν και συγκέντρωσιν στρατού, όσον και διά τον εφοδιασμόν της Χώρας."

Η Έκθεση Φωκά αναφέρεται στο Επιτελικό πρόγραμμα προπαρασκευής της Χώρας για πόλεμο ως ακολούθως:

- "Διά την από ξηράς άμυναν θα εχρησιμοποιείτο μόνον ο Ελληνικός στρατός. Αβεβαία και απίθανος εφαινετο άλλη βοήθεια. Απητείτο επομένως εργασία διά την συγκρότησιν αξιωμαχού στρατού και ανάλογον οχύρωσιν προς άμυναν από επιθέσεως προερχομένης εκ Βουλγαρίας."
- "Διά την προστασίαν της Χώρας από αποπείρας καταλήψεως της διά σοβαρών αποβατικών δυνάμεων, θα επήρκει η κάλυψις του εγγύς ευρισκομένου Αγγλικού Στόλου της Μεσογείου, όστις θα επροστάτευεν επίσης και τον εκ του εξωτερικού διά θαλάσσης εφοδιασμόν της Ελλάδος."
- "Διά την φύλαξιν των Ελληνικών ακτών από αιφνιδιαστικών επιθέσεων, ορμώμενων είτε από τα Δωδεκάνησα, είτε από τούς Ιταλικούς λιμένας της Νοτίου Αδριατικής, δεν ήτο δυνατόν να επιζητηθή η μόνιμος παραμονή Αγγλικών Ναυτικών Δυνάμεων εις Ελληνικά ύδατα. Έπρεπεν επομένως να ληφθή πρόνοια οχυρώσεως των ζωτικωτέρων σημείων των Ελληνικών παραλίων, οχυρώσεως ήτις θα ηδύνατο να κράτησιν τας επιτιθεμένας εχθρικές δυνάμεις, μέχρις εμφανίσεως του καλύτεροντος εξ αποστάσεως Αγγλικού Στόλου."

Εκτός από τα 21 μεγάλα μόνιμα Οχυρά της Γραμμής Μεταξά, που κατασκευάστηκαν από Ελληνικά χέρια και χρήματα την περίοδο 1936-40 κυρίως στα Ελληνοβουλγαρικά σύνορα,

τα μεγαλύτερα των οποίων παρέμειναν απόρθητα στις λυσσώδεις Γερμανικές επιθέσεις και προς τους υπερασπιστές τους οι Γερμανοί παρουσίασαν όπλα, έγιναν επίσης και εξοπλίστηκαν πλήρως και τα ακόλουθα 8 μεγάλα Παράκτια Οχυρά:

- Βόρειο Οχυρό Αιγίνης,
- Νότιο Οχυρό Αιγίνης,
- Οχυρό Φλεβών,
- Οχυρό Αράξου,
- Οχυρό Νοτίου Ευβοϊκού,
- Οχυρό Βορείου Ευβοϊκού,
- Οχυρά Καραμπουρνού και Τούζλα, στην περιοχή του Μεγάλου Εμβόλου, στο Θερμαϊκό Κόλπο.

Για τα εν λόγω Παράκτια Οχυρά σημειώνει η Έκθεση Φωκά:

- "Το έργο υπήρξε κατ' εξοχήν τεχνικόν και δυσχερές, η δε επιτυχής πραγματοποίησίς του, συμπεριλαμβανομένης και της μεταφοράς και επιτυχούς εγκαταστάσεως επί κορυφής της Αιγίνης των δύο διδύμων πύργων των 12"/45 του θωρηκτού ΛΗΜΝΟΣ, ολικού βάρους εκάστου τούτων 900 τόνων, απετέλεσε πραγματικόν άθλον, άνευ προηγουμένου εν Ελλάδι και τίτλον τιμής διά την Υπηρεσίαν του Β. Ναυτικού, όσον και διά την Ελληνικήν Βιομηχανίαν."
- "Όύτω κατά την έκρηξιν του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, τα Οχυρά ευρέθησαν εις ικανοποιητικόν βαθμόν ετοιμότητος, διά νέας δε εντατικής προσπάθειας το όλον έργο της Παρακτίου Αμύνης, πλην ελαχίστων λεπτομερειών, είχε συμπληρωθεί κατά τας παραμονάς του Ελληνοϊταλικού Πολέμου..."

Και η Έκθεση Φωκά καταλήγει επί του θέματος της προπαρασκευής του Πολεμικού μας Ναυτικού:

- "Εν συμπεράσματι δύναται να λεχθή ότι, αναλόγως πάντοτε των διατιθεμένων οικονομικών μεσών της Χώρας, η προετοιμασία του Ναυτικού υπήρξεν, όσον εστάθη δυνατόν, επαρκής και ότι επιμελής ημπορεί να θεωρηθή η επί του προκείμενου εργασία του ΓΕΝ.
- "Η εντατική προσπάθεια προς συμπλήρωσιν των αναγκών του Στρατού, είναι αληθές ότι περιώριζε σημαντικώς τας πιστώσεις τας διατιθέμενος διά το Ναυτικόν."
- "Αναγκαστικώς λοιπόν περιωρίσθη η, τόσο πολυδάπανος άλλωστε, απόκτησις νέων Πλοίων και αι ολίγοι πιστώσεις διετέθησαν διά την εξακολούθησιν του προγράμματος των Οχυρώσεων και τον εφοδιασμόν των Πολεμικών Πλοίων και των Αμυντικών Συγκροτημάτων με τα απαραίτητα πυρομαχικά, τορπίλλας, νάρκας, ανθυποβρυχιακά δίκτυα, υλικά συντηρήσεως και επισκευής, ιματισμόν, διά τη δημιουργίαν Κέντρου Εκπαιδεύσεως, **και διά την ίδρυσιν τέλους του Κρατικού Ναυπηγείου εις τον Σκαραμαγκάν.** Διά του Ναυπηγείου αυτού, το οποίον καταστραφέν δυστυχώς κατά τον πόλεμον δεν επέπρωτο να λειτουργήση, επροσδοκάτο ότι θα επετυγχάνετο και η συστηματική ανανέωσις των μαχίμων μονάδων του Στόλου και η ναυπήγησις εμπορικών πλοίων, αλλά και η δημιουργία συναφών ιδιωτικών βιομηχανιών και η παροχή εργασίας εις χιλιάδας εργατών." Στην παγκοσμίως γνωστή και έγκυρη ετήσια έκδοσι "JANE'S FIGHTING SHIPS" του 1939, σημειώνεται ότι **η Ελλάδα είχε πρόγραμμα ναυπηγήσεως 12 Αντιτορπιλικών μεταξύ των ετών 1937-1940 και 2 Υποβρυχίων.** Τα Ναυπηγεία Σκαραμαγκά, ο Ναύσταθμος Σαλαμίνοσ καθώς και ο λιμένασ του Πειραιώς, κατεστράφησαν από Αγγλοαμερικανικό βομβαρδισμό στις αρχές του 1944, ενώ είχε ήδη κριθεί η τροπή του Πολέμου.
- "**Δεν πρέπει να παροράται ότι εις την προσπάθειαν αυτήν της πολεμικής παρασκευής, σημαντικήν δυσκολίαν προσέθετε η έλλειψις επαρκούς εξωτερικού συναλλάγματος. Οι Άγγλοι και Αμερικανοί απήτουν την πληρωμήν των Ελληνικών παραγγελιών εις Λίρας και Δολάρια και μόνον**

τα Κράτη του Άξονος εδέχοντο το σύστημα του συμψηφισμού. Αναγκαστικώς λοιπόν εστράφη η Ελλάς διά προμηθείας της προς τα εκεί και μόνον με τον τρόπον αυτόν κατέστη δυνατόν να πραγματοποιηθούν μερικά Ελληνικά Πολεμικά παραγγελία, πληρωνόμεναι δι εξαγωγής καπνών, σταφίδων, μεταλλευμάτων και άλλων προϊόντων της πτωχής Ελληνικής γης."

Η σύνθεση του Ελληνικού Στόλου το 1940

Τον μικρό Ελληνικό Στόλο, που κλήθηκε να αντιμετωπίσει τον πανίσχυρο και σύγχρονο Ιταλικό, αποτελούσαν κυρίως τα ακόλουθα μάχιμα Πολεμικά Πλοία:

- 1 Θωρηκτό 30 ετών, σε κακή κατάσταση, ιδίως των Λεβήτων (ΑΒΕΡΩΦ)
- 1 Θωρηκτό παρωπλισμένο (ΚΙΑΚΙΣ)
- 2 Αντιτορπιλλικά Αγγλικής κατασκευής, σύγχρονα, 2 περίπου ετών (Β. ΓΕΩΡΓΙΟΣ - Β. ΟΛΓΑ)
- 4 Αντιτορπιλλικά Ιταλικής κατασκευής, 7 περίπου ετών, αλλά με προβληματικό υλικό (ΨΑΡΑ - ΣΠΕΤΣΑΙ - ΥΔΡΑ-ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ)
- 4 Αντιτορπιλλικά Αγγλικής κατασκευής, 30 περίπου ετών (ΛΕΩΝ-ΠΑΝΘΗΡ-ΑΕΤΟΣ-ΙΕΡΑΣ)
- 6 Υποβρύχια Γαλλικής κατασκευής, εκ των οποίων τα 4 μεγαλύτερα περίπου 13 ετών (ΠΡΩΤΕΥΣ - ΓΛΑΥΚΟΣ - ΤΡΙΤΩΝ - ΝΗΡΕΥΣ) και 2 μικρότερου μεγέθους, περίπου 14 ετών (ΚΑΤΣΩΝΗ - ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ)
- 4 Τορπιλλοβόλα 350 τόνων, 35 ετών (ΘΥΕΛΛΑ - ΣΦΕΝΔΟΝΗ - ΝΙΚΗ - ΑΣΠΙΣ)
- 4 Τορπιλλοβόλα, 240 τόνων, 26 περίπου ετών (ΠΡΟΥΣΑ-ΠΕΡΓΑΜΟΣ - ΚΥΖΙΚΟΣ - ΚΙΟΣ)
- 5 Τορπιλλοβόλα 125 τόνων, 26 ετών (ΚΥΔΩΝΙΑΙ - ΑΙΓΛΗ-ΑΛΚΥΟΝΗ - ΑΡΕΘΟΥΣΑ - ΔΩΡΙΣ)
- 4 Ναρκαλιευτικά (ΑΛΙΑΚΜΩΝ - ΑΕΙΟΣ - ΝΕΣΤΟΣ -ΣΤΡΥΜΩΝ)
- 1 Πλωτό Συνεργείο, 20 ετών (ΗΦΑΙΣΤΟΣ)

Από την Ιταλική επίθεση μέχρι την κατάληψη της Κρήτης.

Κυρία αποστολή του Πολεμικού μας Ναυτικού στη Μάχη της Ελλάδας ήταν η συνοδεία νηοπομπών που μετέφεραν προσωπικό και εφόδια δια θαλάσσης προς τους μαχόμενους στα βόρεια σύνορά μας. Αυτή η αποστολή **εκτελέστηκε με απόλυτη επιτυχία και χωρίς απώλειες**, πλην αυτών που προκλήθηκαν μετά την Γερμανική επίθεση.

Από τη δεύτερη ημέρα της Ιταλικής επιθέσεως δύο Αντιτορπιλλικά μας έκαναν βομβαρδισμούς με τα πυροβόλα τους κατά εχθρικών θέσεων απέναντι από την Κέρκυρα. Αργότερα, μοίρες Αντιτορπιλλικών έκαναν τρεις φορές επιδρομές στην Αδριατική, παρά την εκεί κοντά ισχυρότατη παρουσία του Ιταλικού Στόλου. Τα Υποβρύχιά μας είχαν αναλάβει επίσης συστηματικές και επιτυχείς προσβολές κατά εχθρικών πλοίων, που μετέφεραν εφόδια στον Ιταλικό Στρατό στην Αλβανία.

Οι μεγάλες όμως ώρες στη δράση του Στόλου μας ξετυλίχτηκαν στις πολεμικές του αποστολές κυρίως στη Μεσόγειο, αλλά και αλλού, από το 1941 και μετά, κατά τη διάρκεια της κατοχής της Ελλάδας. Η εν λόγω δράση συνεχίστηκε ακόμη και έπειτα από την απελευθέρωση της Ελλάδας, έως τη λήξη του Πολέμου τον Αύγουστο του 1945. Την περίοδο αυτή το Ναυτικό μας είχε την κυρία Βάση του στη Μ.Α.

Πλοία του Ελληνικού Στόλου που απωλέσθησαν στις επιχειρήσεις για την άμυνα της Ελλάδας, από 28 Οκτωβρίου 1940 μέχρι 31 Μαΐου 1941.

Ο Στόλος μας πλήρωσε βαρύ τίμημα κατά την πολεμική αυτή περίοδο κατά τη Μάχη της Ελλάδας, με τις ακόλουθες απώλειες μαχίμων μονάδων του:

- 1 Θωρηκτό (ΚΙΑΚΙΣ 24/4/41)
- 4 Αντιτορπιλλικά (Β.ΓΕΩΡΓΙΟΣ 24/4/41 - ΨΑΡΑ 20/4/41 -ΥΔΡΑ 22/4/41-ΛΕΩΝ 15/5/41)
- 1 Υποβρύχιο (ΠΡΩΤΕΥΣ 29/12/40)
- 10 Τορπιλλοβόλα (ΚΙΟΣ 23/4/41 - ΘΥΕΛΛΑ 22/4/41 - ΠΡΟΥΣΑ 4/4/41 - ΚΥΖΙΚΟΣ 25/4/41 - ΠΕΡΓΑΜΟΣ 25/4/41 - ΚΥΔΩΝΙΑΙ 26/4/41 - ΔΩΡΙΣ 23/4/41 - ΑΛΚΥΟΝΗ 23/4/41 - ΑΙΓΛΗ 24/4/41 - ΑΡΕΘΟΥΣΑ 25/4/41)
- 4 Ναρκαλιευτικά (ΑΞΙΟΣ 26/4/41 - ΑΛΙΑΚΜΩΝ 21/4/41 -ΝΕΣΤΟΣ 26/4/41 - ΣΤΡΥΜΩΝ 24/4/41)

•

Σύνθεση Ελληνικού Στόλου κατά απόπλου από Κρήτη για Μ.Α.

Έχοντας υποστεί ισχυρότατες Γερμανικές κυρίως αεροπορικές επιθέσεις, ο Στόλος μας είχε απομειωθεί στα ακόλουθα κυρίως Πλοία μέχρι το τέλος της Μάχης της Ελλάδας. Τα μέχρι τότε διασωθέντα Πολεμικά μας Πλοία, που ήταν κυρίως τα ακόλουθα, έπλευσαν στην Αλεξάνδρεια μετά την κατάληψη και της Κρήτης, από όπου συνέχισαν μαχόμενα μέχρι το τέλος του πολέμου:

- 1 Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ
- 6 Αντιτορπιλλικά (Β. ΟΛΓΑ - ΣΠΙΕΤΣΑΙ - ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ -ΠΑΝΘΗΡ - ΑΕΤΟΣ - ΙΕΡΑΞ)
- 3 Τορπιλλοβόλα (ΑΣΠΙΣ - ΝΙΚΗ - ΣΦΕΝΔΟΝΗ)
- 5 Υποβρύχια (ΓΛΑΥΚΟΣ - ΤΡΙΤΩΝ - ΝΗΡΕΑΣ -ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ - ΚΑΤΣΩΝΗΣ)
- 2 Μεταγωγικά (ΜΑΡΙΤ-ΜΕΡΣΚ)
- 5 Ναρκαλιευτικά (ΣΕΒΑΣΤΗ - ΧΡΗΣΤΟΣ - ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ -ΘΑΛΕΙΑ - ΛΙΒΑΝΟΣ)
- 1 Πλωτό Συνεργείο (ΗΦΑΙΣΤΟΣ)
- 2 Επίτακτα (ΚΟΡΙΝΘΙΑ - ΙΩΝΙΑ)

Δράση του Πολεμικού μας Ναυτικού μας στην κατεχόμενη Ελλάδα.

Η δράση του Ναυτικού στην υποδουλωμένη Ελλάδα κάλυψε κυρίως τους ακόλουθους τομείς:

- Διαφυγή του προσωπικού του Ναυτικού στη Μέση Ανατολή.
- Διοχέτευση πληροφοριών στους Συμμάχους.
- Μέριμνα των οικογενειών του προσωπικού του Ναυτικού που υπηρετούσε στη Μ.Α.

Οικονομική και ηθική αρωγή για τις οικογένειες που ζούσαν στην Ελλάδα και για τις διαφυγές προσωπικού στη Μ.Α. δόθηκαν πρόθυμα από τον κατοχικό Πρωθυπουργό στην Ελλάδα Ιωάννη Ράλλη, ως και από τις Ελληνικές Κυβερνήσεις της Μ.Α., με αποστολή χρυσών λιρών.

Το Αγγλικό Στρατηγείο εξήρε με έγγραφό του το εξαιρετικό θάρρος και την αφοσίωση προς το καθήκον, όσων εργάστηκαν στις οργανώσεις του Ναυτικού στην Ελλάδα.

Μεμονωμένοι άνδρες και Πολεμικά Πλοία στάλθηκαν κατά καιρούς την κατεχόμενη Ελλάδα για επιχειρήσεις, συγκέντρωση πληροφοριών μεταφορά ασυρμάτων και άλλου απαραίτητου υλικού ή εκτέλεση επιδρομών.

Ανεπιτυχείς απόπειρες διαφυγής στη Μέση Ανατολή

Κατά την ταυτόχρονη Γερμανική, Ιταλική και Βουλγαρική κατοχή της Ελλάδας από το 1941 μέχρι το 1944, αναπτύχθηκαν με κύρια Βάση τη Μ.Α. σημαντικές Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΕΔ), που έφθασαν και υπερέβησαν συνολικά τους 20.000 άνδρες. Η συμβολή αυτών των ΕΕΔ στο συμμαχικό αγώνα κατά του Άξονα υπήρξε ουσιαστική. Η επάνδρωση των εν λόγω ΕΕΔ έγινε με εθελοντική κυρίως κατάταξη Ελλήνων που διέφευγαν από την σκλαβωμένη πατρίδα και από εκείνους που ζούσαν στο εξωτερικό. Όπως αναφέρει το Λεύκωμα Κ. Δοξιάδη, που κυκλοφόρησε το 1945, το σύνολο των Πολιτών που διέφυγαν από την υπόδουλη Ελλάδα προς Μ.Α. μεταξύ 1941-44, ανήλθε σε 45.000, των δε Στρατιωτικών σε 15.000. Πολλοί από αυτούς στελέχωσαν τις ΕΕΔ της Μ.Α.

Μερικοί από αυτούς που προσπάθησαν να διαφύγουν από την κατεχόμενη Ελλάδα για να συνενωθούν με τις Ελληνικές Ε.Δ. της Μ.Α., δεν στάθηκαν τυχεροί. Τους συνέλαβαν οι Αρχές κατοχής, τους φυλάκισαν τους ανέκριναν με βασανιστήρια και μερικούς θανάτωσαν. Κανένας δεν λύγισε και δεν απεκάλυψε τις επιζητούμενες πληροφορίες. Άλλοι ναυάγησαν και πνίγηκαν, ενώ μερικοί υπέστησαν πολλές περιπέτειες, μετά από τις οποίες κατόρθωσαν τελικά να φθάσουν στη Μ.Α.

Όχι ιδιαίτερα γνωστές είναι λυπηρές περιπτώσεις μονίμων στελεχών των Ενόπλων μας Δυνάμεως που προσπαθώντας να διαφύγουν από την Ελλάδα στη Μ.Α. για να πολεμήσουν με τις εκεί Ελληνικές μάχιμες μονάδες, εμποδίστηκαν από ανταρτικές ομάδες του ΕΛΑΣ, που δρούσαν στα Ελληνικά βουνά. Είναι επίσης γεγονός, ότι γονείς πολλών στελεχών του Ναυτικού μας που υπηρετούσαν κατά την κατοχή στη Μ.Α. σφαγιάστηκαν κυρίως κατά το κομμουνιστικό κίνημα του Δεκεμβρίου 1944, επειδή τα παιδιά τους υπηρετούσαν στο Πολεμικό μας Ναυτικό...και όχι στον ΕΛΑΣ.

Δράση του Ελληνικού Στόλου 1941-45, με κύρια Βάση τη Μέση Ανατολή

Κυρία αποστολή του Στόλου μας απετέλεσε η συνοδεία και προστασία από εχθρικές επιθέσεις νηοπομπών συμμαχικών Εμπορικών Πλοίων στη Μεσόγειο, που διακινούσαν πολύτιμο πολεμικό και άλλο υλικό. Ενδεικτικά σημειώνεται ότι το 1943 επί 41 Πολεμικών Πλοίων που εκτελούσαν συνοδείες, τα 27 ήταν Αγγλικά, τα 11 Ελληνικά και μόνο 3 Γαλλικά. Ελληνικά Πολεμικά έδρασαν επίσης στον Ατλαντικό, από Αγγλία μέχρι Cape Town και από Gibraltar μέχρι Azores.

Αθροίζοντας τις αποστάσεις που κάλυψε σε επιχειρήσεις κατά την περίοδο αυτή καθ' ένα από τα Πλοία του Στόλου μας, βρίσκουμε ότι όλα μαζί διέτρεξαν περί τα 2 εκατομμύρια ναυτικά μίλια και ήταν συνολικά 185.000 περίπου ώρες εν πλω. Κατά μέσο όρο δηλαδή, κάθε Πλοίο διήνυσε αυτό το χρονικό διάστημα περί τα 20.000 ναυτικά μίλια, ήτοι έκανε περί το 80% του περίπλου της γης υπό πολεμικές συνθήκες.

Σημαντική ήταν επίσης η συμμετοχή του Ελληνικού Στόλου στη μεγάλη και επιτυχημένη συμμαχική απόβαση στην Σικελία, που άρχισε στις 10 Ιουλίου 1943 και ωδήγησε λίγο αργότερα στη συνθηκολόγηση της Ιταλίας στις 8 Σεπτεμβρίου 1943. Σ' αυτήν έλαβαν μέρος τα Αντιτορπιλικά Β.ΟΛΓΑ-ΠΙΝΔΟΣ-ΚΑΝΑΡΗΣ-ΜΙΑΟΥΛΗΣ-ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ-ΑΔΡΙΑΣ και τα γηραιά Τορπιλλοβόλα ΝΙΚΗ-ΑΣΠΙΣ. **Ο Ιταλικός Στόλος, που ήταν ο μεγαλύτερος της Μεσογείου, παραδόθηκε στο Συμμαχικό στην Αλεξάνδρεια στις 16 Σεπτεμβρίου 1943 παρουσία και του Έλληνα Αρχηγού Στόλου, που επέβαινε στο Ναρκαλιευτικό ΚΑΡΤΕΡΙΑ.**

Ελληνικά Πολεμικά έλαβαν επίσης μέρος στη συμμαχική αποβατική ενέργεια στο Άνζιο της Ιταλίας την 21 Ιανουαρίου 1944. Σ' αυτήν συμμετείχαν τα Αντιτορπιλλικά ΚΡΗΤΗ-ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ και τα Αρματαγωγά ΣΑΜΟΣ-ΛΗΜΝΟΣ-ΧΙΟΣ.

Στη μεγάλη συμμαχική απόβαση στη Νορμανδία στις 2 Ιουνίου 1944 που ήταν όχι μόνο η μεγαλύτερη επιχείρηση του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά η πιο μεγάλη συνδυασμένη στρατιωτική επιχείρηση όλων των εποχών, ο Ελληνικός Στόλος, παρά το μεγάλο κίνημα του ΚΚΕ στο Ναυτικό κατά τον Απρίλιο του ιδίου έτους, έλαβε μέρος με τις Κορβέτες ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ-ΤΟΜΠΑΖΗΣ.

Πολεμικά Πλοία που προστέθηκαν στη δύναμη του Ελληνικού Στόλου, όταν επιχειρούσε στο πλευρό των Συμμάχων, με βάση τη Μ.Α. το 1941-44

Οι Σύμμαχοι, αναγνωρίζοντας τη σημαντική μαχητική ικανότητα του Πολεμικού μας Ναυτικού και την ουσιαστική συμβολή του στον διεξαγόμενο κοινό αγώνα κατά του Άξονα, ενίσχυσαν αποτελεσματικά το Στόλο μας με νέες αλλά και με μεταχειρισμένες μονάδες, που ήταν όμως σε πολύ καλλίτερη κατάσταση από τις προϋπάρχουσες στο Ναυτικό μας.

Κατά το 1942-43 παρελήφθησαν από την Αγγλία τα ακόλουθα νεοναυπηγημένα Αγγλικής κατασκευής Πλοία:

- 6 Αντιτορπιλλικά (ΠΙΝΔΟΣ - ΑΔΡΙΑΣ - ΜΙΑΟΥΛΗΣ - ΚΑΝΑΡΗΣ - ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ - ΚΡΗΤΗ) και
- 4 Κορβέτες (ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ - ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ - ΤΟΜΠΑΖΗΣ - ΚΡΙΕΖΗΣ)

Κατά το 1942-43 από τις ΗΠΑ παρελήφθησαν τα ακόλουθα παλαιά Πλοία:

- 1 καταδιωκτικό Υποβρυχίων (Β. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΙ)
- 4 Αρματαγωγά (ΛΕΣΒΟΣ - ΣΑΜΟΣ - ΛΗΜΝΟΣ - ΧΙΟΣ)
- 13 Ναρκαλιευτικά (ΠΑΡΑΛΟΣ - ΣΑΛΑΜΙΝΑ - ΚΑΡΤΕΡΙΑ - ΑΦΡΟΕΣΣΑ - ΑΛΦΕΙΟΣ - ΠΗΝΕΙΟΣ - ΑΧΕΛΩΟΣ - ΕΥΡΩΤΑΣ - ΣΠΕΡΧΕΙΟΣ - ΚΑΣΣΟΣ - ΚΩΣ - ΛΕΡΟΣ - ΠΑΤΜΟΣ)
- 4 μικρά πλωτά μέσα

Κατά το 1943-44 από την Αγγλία παρελήφθησαν:

- 2 Αγγλικά Αντιτορπιλλικά, καινούργια (ΑΙΓΑΙΟΝ - ΑΣΤΙΓΕ)
- 2 Αγγλικά Αντιτορπιλλικά παλαιά (ΣΑΛΑΜΙΣ - ΝΑΥΑΡΙΝΟΝ)
- 1 Υποβρύχιο Αγγλικό, καινούργιο (ΠΗΠΙΝΟΣ)
- 1 Ιταλικό Υποβρύχιο παλαιό, λεία πολέμου (ΜΑΤΡΩΖΟΣ)

Πλοία του Ελληνικού Στόλου που απωλέστηκαν κατά τις επιχειρήσεις 1941-44:

- 2 Αντιτορπιλλικά (Β.ΟΛΓΑ 26/9/43 - ΑΔΡΙΑΣ 22/10/43, βλέπε κατωτέρω)
- 3 Υποβρύχια (ΓΛΑΥΚΟΣ 12/5/42 - ΤΡΙΤΩΝ 16/11/42 - ΚΑΤΣΩΝΗΣ 14/9/43)
- 2 Ναρκαλιευτικά (ΚΩΣ - ΚΑΣΟΣ)

Σημειώνεται ότι το Αντιτορπιλλικό ΑΔΡΙΑΣ επιχειρώντας στη θαλάσσια περιοχή πλησίον της Καλύμνου μαζί με άλλα συμμαχικά πλοία, προσέκρουσε σε νάρκη την 22/10/43, έχασε την πλώρη του, αλλά δεν βυθίστηκε. Το πλήρωμα διέσωσε το πλοίο, το οποίο μετά από πρόχειρες επισκευές κατήυθνε με τις μηχανές του στην Αλεξάνδρεια, όπου κατέπλευσε την ημέρα εορτασμού του Αγίου Νικολάου στις 6/12/43, υπό τις επευφημίες όλων των εκεί ορμούντων Συμμαχικών Πλοίων.

Σύνθεση του Ελληνικού Στόλου κατά τον επανάπλου του στην Πατρίδα με την απελευθέρωση της Ελλάδας τον Οκτώβριο του 1944.

Στις 17 Οκτωβρίου του 1944 η εξόριστη Ελληνική Κυβέρνηση επανέπλευσε στον Πειραιά, επιβαίνοντας του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ. Ο Ελληνικός Στόλος, μεγαλύτερος και κραταιότερος από ήταν όταν, μετά την κατάληψη της Χώρας, συνέχισε τον πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων. Το Στόλο κατά την απελευθέρωση αποτελούσαν τα ακόλουθα κυρίως Πλοία:

- 1 Θωρηκτό (ΑΒΕΡΩΦ)
- 15 Αντιτορπιλικά (ΠΙΝΔΟΣ - ΑΔΡΙΑΣ - ΜΙΑΟΥΛΗΣ - ΚΑΝΑΡΗΣ - ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ - ΚΡΗΤΗ - ΣΠΕΤΣΑΙ - ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ - ΣΑΛΑΜΙΣ - ΝΑΥΑΡΙΝΟΝ - ΑΙΓΑΙΟΝ - ΑΣΤΙΓΕ - ΑΕΤΟΣ - ΙΕΡΑΕ - ΠΑΝΘΗΡ)
- 5 Υποβρύχια (ΠΙΠΙΝΟΣ - ΜΑΤΡΩΖΟΣ - ΝΗΡΕΥΣ - ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ - ΔΕΛΦΙΝ)
- 4 Κορβέτες (ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ - ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ - ΚΡΙΕΖΗΣ - ΤΟΜΠΙΑΖΗΣ)
- 1 Καταδιωκτικό Υποβρυχίων (Β. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΙ)
- 4 Αρματαγωγά (ΛΕΣΒΟΣ - ΣΑΜΟΣ - ΛΗΜΝΟΣ - ΧΙΟΣ)
- 13 Ναρκαλιευτικά (ΠΑΡΑΛΟΣ - ΣΑΛΑΜΙΝΑ - ΚΑΡΤΕΡΙΑ - ΑΦΡΟΕΣΣΑ - ΑΛΦΕΙΟΣ - ΘΑΣΟΣ - ΑΧΕΛΩΟΣ - ΕΥΡΩΤΑΣ - ΤΑΥΡΟΣ - ΛΕΡΟΣ - ΠΑΤΜΟΣ - ΚΑΣΟΣ - ΚΩΣ)
- 1 Πλωτό Συνεργείο (ΗΦΑΙΣΤΟΣ)

Στάση των πληρωμάτων των Πλοίων του Ελληνικού Στόλου στο εξωτερικό

Από την Ιταλική επίθεση της 28 Οκτωβρίου 1940, μέχρι και το τέλος της Μάχης της Κρήτης 31 Μαΐου 1941, που ολοκληρώθηκε η κατάληψή της Πατρίδας μας, επιδείχτηκε μοναδική λαϊκή σύμπνοια, που είχε τότε εμφυσηθεί από την Ηγεσία. Οι διχόνοιες και αλληλοσπαραγμοί, που ακόμη πληρώνουμε, επαναλήφθηκαν αμέσως μετά.

Κατά το δικτατορικό καθεστώς της περιόδου 1936-40 δεν λειτουργούσαν πολιτικά κόμματα και συνεπώς δεν συμμετείχαν στελέχη τους στη νομή της εξουσίας. Μετά την κατάληψη της Χώρας έγιναν προσπάθειες από μερικές πολιτικές δυνάμεις και άτομα, να ανακτήσουν το χαμένο έδαφος και να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για να κερδίσουν τον έλεγχο της διακυβερνήσεώς της, όταν θα έφθανε η απελευθέρωση. Το Κομμουνιστικό Κόμμα, αν και μικρό, έχοντας στις γενικές εκλογές του Ιανουαρίου 1936 αποσπάσει το 5,7% των ψήφων, ανέπτυξε την πλέον επιτυχημένη και μαχητική δράση στην προσπάθειά του για την κατάκτηση αυτού του σκοπού. Από την αρχή σχεδόν της εχθρικής κατοχής το ΚΚΕ δημιούργησε το ΕΑΜ, στο οποίο επεδίωξε να ενταχθούν όλοι όσοι είχαν τη θέληση, ασχέτως κομματικών προσανατολισμών, να αγωνισθούν μέσα στην υποδουλωμένη Ελλάδα, για την αποτίναξη του ζυγού. Το ΕΑΜ δημιούργησε τον ΕΛΑΣ, ως δυναμική στρατιωτική οργάνωση στα Ελληνικά βουνά, που του επέτρεπε την δια των όπλων επιβολή του.

Παράλληλα το ΚΚΕ επέτυχε να επεκτείνει την επιρροή του και στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις που δρούσαν από τη Μ.Α, υπό την Ελληνική Κυβέρνηση που είχε καταφύγει εκεί μετά την κατάκτηση της Χώρας μας. Αποτέλεσμα των ενεργειών του ΚΚΕ ήταν να ξεσπάσουν στάσεις και κινήματα ανάμεσα στις μαχόμενες στο πλευρό των Συμμάχων Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις στο εξωτερικό. Η πρώτη στάση εκδηλώθηκε κατά τη συμμετοχή στις 1ης Ελληνικής Ταξιαρχίας στη νικηφόρα Μάχη του Ελ Αλαμείν περί τα τέλη του 1942. Ακολούθησαν και άλλα ανάλογα περιστατικά, μέχρι που στις αρχές του 1944 ξέσπασαν στις Ελληνικές Δυνάμεις Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας που δρούσαν στη Μ.Α. στα πλαίσια του κοινού συμμαχικού αγώνα κατά του Άξονος, οργανωμένα από το ΚΚΕ εκτεταμένα κινήματα.

Στα κείμενα του αιμνήστου Γεωργίου Παπανδρέου, Τόμος Β, που έχει δημοσιεύσει ο Εκδοτικός Οίκος Μπίρη το 1964, διαβάζουμε μεταξύ άλλων:

- Σ.16: "Μετά την επίθεση και κατοχή της Ελλάδος υπό της Γερμανίας, το ΚΚΕ εξεδήλωσεν αμέριστον συμπάθειαν υπέρ των Γερμανών. Είχε πιστεύσει ότι το σύμφωνον Ρωσίας-Γερμανίας ήτο πραγματικόν και διαρκές."

- Σ.24: "Το ΚΚΕ, ως ηγετική δύναμη του ΕΑΜ και ΕΛΑΣ, πλάϊ στους εθνικούς τίτλους του για τον απελευθερωτικό αγώνα, βαρύνεται, δυστυχώς και με ευθύνες εμφυλίου πολέμου."

Στο βιβλίο του "Τα χρόνια του Μεγάλου Πολέμου 1939-44" ο συνετός πολιτικός Παναγιώτης Κανελλόπουλος υποσημειώνει μεταξύ άλλων στις σελίδες 63-64:

- "Επηρεασμένος ακόμη από τον δημοκρατικόν αγώνα που είχα διεξαγάγει κατά το έτος 1935, καθώς και από την τετραετή επί δικτατορίας εξορίαν μου, είχα εκδηλώσει... υπερβολική εμπιστοσύνη προς τους δημοκρατικούς Αξιωματικούς του Κινήματος του '35. Ορισμένοι εξ αυτών... απεδείχθησαν άξιοι της εμπιστοσύνης αυτής. Δεν εσκέπτοντο παρά μόνον το πολεμικόν καθήκον των.... Πολλοί όμως απότακτοι του 1935 συνηργάσθησαν με τους κομμουνιστάς, τόσο κατά το πρώτον μικρό κίνημα της Μ.Α. το οποίον με υπεχρέωσε να παραιτηθώ τον Μάρτιον του 1943, όσο και κατά το μέγα κίνημα του Απριλίου του 1944, το οποίον αντιμετώπισαν αποφασιστικώς και γενναιότατα οι αείμνηστοι Σοφοκλής Βενιζέλος και Ναύαρχος Π. Βούλγαρης, αφού είχαν και αυτοί υποπέσει προηγουμένως - μετ' εμέ και παρά το ιδικόν μου προηγούμενον πάθημα, το οποίον δεν εξήγησαν ορθώς - εις το λάθος να εμπιστευθούν Διοικήσεις εις παλαιούς φίλους των, αποτάκτους του '35, εξ ών ορισμένοι απεδείχθησαν ανάξιοι εμπιστοσύνης."

Όλες αυτές οι στάσεις και τα αιματηρά κινήματα του ΚΚΕ, που συνέβησαν κατά τη διάρκεια του πολέμου ενώπιον του κοινού εχθρού, έστρεψαν τους Έλληνες εναντίον αλλήλων, εξασθενίζοντας τη συμμαχική προσπάθεια για τη καταβολή του Άξονα. Μπορεί οι στάσεις και τα κινήματα να μην επεκράτησαν, αλλά το τίμημα πληρώθηκε και πληρώνεται ακριβά. Η αίγλη του Έλληνα πολεμιστή, που κερδήθηκε με αίμα και πολλές άλλες θυσίες κατά την περίοδο 1940-45, ξέφτισε. Μετά το κίνημα στο Ναυτικό τον Απρίλιο του 1944 στο εξωτερικό, τα περισσότερα πολεμικά μας Πλοία αποσύρθηκαν από τις επιχειρήσεις για σημαντικό χρονικό διάστημα και καθυστέρησε η εν εξελίξει παραλαβή νέων Πλοίων. Ήταν εν τούτοις αξιοσημείωτη η μεγάλη προσπάθεια του Ναυτικού μας, που πέτυχε να ανακάμψει από αυτή την περιπέτεια με τις ελάχιστες δυνατές επιπτώσεις και να συνεχίσει ακάματο την πολεμική του προσπάθεια κατά του Άξονα, μέχρι την τελική συμμαχική Νίκη τον Αύγουστο του 1945.

Το Εμπορικό μας Ναυτικό

Η συνολική χωρητικότητα των πλοίων του Ελληνικού Εμπορικού Ναυτικού (ΕΕΝ) κατά την έναρξη του Β' Π.Π. ήταν περί το 2,6% εκείνης της παγκόσμιας. Το ΕΕΝ διέθετε περί τα 600 ωκεανοπόρα ατμοκίνητα πλοία και περί τα 700 πετρελαιοκίνητα καΐκια. Από τα ατμοκίνητα πλοία του ΕΕΝ, τα 90% περίπου ήταν φορτηγά. Εν τούτοις **η ολική χωρητικότητα των πλοίων του ΕΕΝ ήταν τότε μεγαλύτερη των αντιστοιχών εμπορικών ναυτικών της Σουηδίας, Σοβιετικής Ενώσεως, Καναδά, Δανίας και Ισπανίας.**

Η Μ. Βρετανία, παρά το ότι το 1939 διέθετε το 26.11% της παγκόσμιας χωρητικότητας, είχε ανάγκη κάθε διαθέσιμου πρόσθετου εμπορικού πλοίου, προκειμένου να καλύψει τις αυξημένες λόγω του πολέμου μεταφορικές ανάγκες όχι μόνο της μητροπολιτικής Αγγλίας, αλλά και τις πρόσθετες σε παγκόσμια κλίμακα. Περί τα μέσα του 1940 το Βρετανικό Βασιλικό Ναυτικό διέθετε καύσιμα για 2 μόνο μήνες. Περί τον Σεπτέμβριο του 1941 είχαν απολεσθεί περίπου τα 25% των Βρετανικών Εμπορικών πλοίων. Το ΕΕΝ, με πολιτική απόφαση της Ελληνικής Κυβερνήσεως και τη συνεργασία Εφοπλιστών και Πληρωμάτων, ήρθε αρωγό στη κάλυψη των εν λόγω αναγκών, **αμέσως από την έναρξη του Β' Π.Π.**

Τα περισσότερα των πλοίων του ΕΕΝ ήταν καρβουνοκίνητα. Οι συνθήκες διαβίωσης των πληρωμάτων του ΕΕΝ ήταν πολύ σκληρές έως άθλιες. Ναυτιλιακά βοηθήματα ήταν υποτυπώδη, περιοριζόμενα στην απλή μαγνητική πυξίδα και τις οπτικές παρατηρήσεις των ακτών την ημέρα και των άστρων τη νύκτα. Πολλοί Φάροι δεν λειτουργούσαν λόγω του πολέμου.

Τα αργοκίνητα πλοία του ΕΕΝ ήταν εύκολοι στόχοι των Γερμανικών Υποβρυχίων και των πολεμικών επιφανείας. Οι Διεθνείς Κανόνες δεν ετηρούντο συνήθως, κάτι που απέβαινε εις βάρος της ζωής των πληρωμάτων. Σύμφωνα με αυτούς τους Κανόνες τα φορτία πλοίων ουδετέρων κρατών έπρεπε να ελέγχονται και εάν διεπιστώνετο ότι μετέφεραν υλικά για πολεμικές ανάγκες, επετρέπετο να βυθιστούν, αφού προηγουμένως απεβιβάζετο το πλήρωμά τους. Εν τούτοις πολλές φορές όχι μόνο τορπιλλίστηκαν και βυθίστηκαν εμπορικά πλοία μόλις έγιναν αντιληπτά, αλλά και όσοι από τα πληρώματά τους προσπάθησαν να διαφύγουν, πολυβολήθηκαν και εξοντώθηκαν, για να μην υπάρξουν ίχνη.

Επισημαίνεται ότι διαταγές προς τα Γερμανικά Υποβρύχια, **που εκδόθηκαν ήδη από τον πρώτο μήνα του Β' Π.Π. την 30-9-39**, περιείχαν, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα: **"...επειδή οι Έλληνες έχουν πωλήσει και μισθώσει πολυάριθμα (εμπορικά) πλοία στους Άγγλους, τα Ελληνικά πλοία πρέπει να θεωρούνται ως εχθρικά.... Κατά τις επιθέσεις τα Υποβρύχια να παραμένουν αθέατα...."**

Κατά τον Β' Π.Π. από το σύνολο των **500** περίπου ωκεανολόρων φορτηγών ατμοπλοίων του ΕΕΝ βυθίστηκαν από πολεμικές ενέργειες περί τα **211**. Επιπροσθέτως **107** φορτηγά μας απωλέστηκαν από άλλες αιτίες. Επίσης από τα **55** επιβατηγά πλοία, βυθίστηκαν τα **52**. Ακόμη από τα **700** καΐκια χάθηκαν περί τα **500**. Οι μεγαλύτερες απώλειες σημειώθηκαν στον Ατλαντικό κατά το έτος 1941. Μέχρι τότε πολλά βραδυκίνητα φορτηγά πλοία διέσχιζαν τον ωκεανό μόνα, ενώ οι νηοπομπές προσέφεραν περιορισμένη προστασία. Μετέπειτα οι ετήσιες απώλειες συμμαχικών πλοίων έβαιναν μειούμενες, με την ενίσχυση της παρεχομένης καλύψεως από πολεμικά πλοία και αεροπλάνα.

Οι απώλειες του ΕΕΝ πρέπει να συγκριθούν με εκείνες του συνόλου των απωλειών των συμμαχικών εμπορικών πλοίων διαρκούντος του Β' Π.Π. Κατά τα Βρετανικά στοιχεία, που αποκαλύφθηκαν μετά τον πόλεμο, οι Σύμμαχοι έχασαν συνολικά περί τα **2.600** εμπορικά πλοία, τα 95% των οποίων στον Ατλαντικό. Κατά συνέπεια **οι απώλειες του ΕΕΝ σε φορτηγά και επιβατηγά, ανήλθαν στο 14% του συνολικού αριθμού των βυθισθέντων συμμαχικών εμπορικών πλοίων κατά τον Β' Π.Π.**

Τα κυριότερα όπλα που χρησιμοποιήθηκαν κατά πλοίων περιελάμβαναν τορπίλλες και νάρκες. Το σύνολο των ναρκών που ποντίστηκαν κατά τον Β' Π.Π. υπολογίστηκαν σε **άνω των 700.000**. Από αυτές περί το 70% ποντίστηκαν από Αγγλία και Γερμανία. Οι νάρκες, μέχρι να εξουδετερωθούν μετά την λήξη του Β' Π.Π., εξακολούθησαν να βυθίζουν πλοία για μεγάλο ακόμη διάστημα.

Κατά τη διάρκεια των Ιταλικών επιθέσεων κατά της Ελλάδας, πλοία του ΕΕΝ, υπό την προστασία του Πολεμικού μας Ναυτικού **μετέφεραν ασφαλώς περί το 80% του πολεμικού υλικού και των στρατευμάτων** σε λιμένες πλησίον του μετώπου, χρησιμοποιώντας περί τα 140 φορτηγά, 47 επιβατηγά και 56 ρυμουλκά.

Δεν είναι εφικτό στη συνοπτική αυτή περιγραφή να μνημονευτούν όλα τα δράματα και τα επιτεύγματα του ΕΕΝ κατά τον Β' Π.Π. Γι' αυτό γίνεται ενδεικτικά μνεία σε δύο ιδιαίτερα σημαντικά περιστατικά. Το πρώτο αφορά το πλοίο "ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΟΥΛΟΥΚΟΥΝΤΗΣ", το οποίο υπό την πλοιαρχία του Κωνσταντίνου Πανώργιου, επέτυχε παρά τους κινδύνους και τις δυσκολίες, να εισέλθει την 2-2-43 στο λιμένα της Λιβύης και να εκφορτώσει πολύτιμο καύσιμα για το 8ο Βρετανικό Στράτευμα που πολεμούσε στη Βόρεια Αφρική. **Ο Βρετανός Πρωθυπουργός Winston Churchill επισκέφτηκε το πλοίο στις 4-2-43**

και το συνεχάρη προσωπικά. Το δεύτερο αφορά σε παρόμοιο εγχείρημα. Το φορτηγό "ΕΛΠΙΣ", υπό την πλοιαρχία του Νικολάου Κουβαλιά, πλησίασε υπό σφοδρότατο βομβαρδισμό την Λιβύη και εκφόρτωσε καύσιμα για τα Βρετανικά στρατεύματα, **προκαλώντας τις επιδοκμασίες του Βασιλιά της Αγγλίας.**

Υλική προπαρασκευή της Πολεμικής μας Αεροπορίας

Το Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας στο συνοπτικό τόμο που εξέδωσε το 2000, με τίτλο ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ 1908-1944, παρέχει πολλά σημαντικά στοιχεία, από τα οποία έχουν επιλεγεί τα ακόλουθα συναφή με το θέμα μας.

Η πρώτη ερασιτεχνική πτήση αεροπλάνου στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκε το 1908. Στις αρχές του 1911 η Ελληνική Κυβέρνηση μετεκάλεσε Γαλλική Αποστολή, προς διοργάνωση Αεροπορικής Υπηρεσίας, για στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις. Οι πολεμικές αεροπορικές μονάδες που συγκροτήθηκαν, προσκολλήθηκαν χωριστά στο Στρατό Ξηράς και στο Πολεμικό Ναυτικό. Η πρώτη πτήση Στρατιωτικού αεροπλάνου στην Ελλάδα έγινε το 1912. Το 1917, το Πολεμικό Ναυτικό, το οποίο διέθετε Ναυτική Αεροπορία, εισηγήθηκε την ίδρυση στο Παλαιό Φάληρο Εργοστασίου Αεροπλάνων. Η μεσολάβηση της Μικρασιατικής καταστροφής το 1922 ανέτρεψε τις προτεραιότητες και μόνο το 1924 έγινε δυνατή η κατάρτιση συμβάσεως με Αγγλικό οίκο κατασκευής αεροπλάνων, για παραγωγή στην Ελλάδα του πρώτου διθεσίου Τορπιλοπλάνου και τη σύσταση του Ελληνικού Εργοστασίου Αεροπλάνων στο Παλαιό Φάληρο. Μετά τη λήξη της συμβάσεως με τον Αγγλικό οίκο την 1 Ιανουαρίου 1938, το εν λόγω Εργοστάσιο περιήλθε στο κράτος και λειτούργησε έκτοτε ως Κρατικό Εργοστάσιο Αεροπλάνων (ΚΕΑ).

Η Πολεμική μας Αεροπορία, που ξεκίνησε ουσιαστικά από το 1912 ως Αεροπορία Στρατού και Αεροπορία Ναυτικού, θεμελιώθηκε ως ενιαία Πολεμική Αεροπορία το 1930. Τότε η Πολεμική μας Αεροπορία (ΠΑ) διέθετε περί τα 50 αναγνωριστικά αεροσκάφη. Η πρώτη παραγγελία για την προετοιμασία της ΠΑ προς αντιμετώπιση των αναγκών που ανεμύνητο να ανακύψουν από τη επικείμενη πολεμική σύγκρουση, έγινε 30 Σεπτεμβρίου 1936, με την παραγγελία στην Πολωνία 36 αεροσκαφών διώξεως. Τον ίδιο μήνα υπογράφηκε σύμβαση με το ΚΕΑ, για τη συναρμολόγηση 30 εκπαιδευτικών αεροπλάνων. Μέχρι το 1939 παραγγέλθηκαν και παρελήφθησαν από Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία και Πολωνία 128 αεροπλάνα διώξεως, βομβαρδισμού, στρατιωτικής και ναυτικής συνεργασίας, 75 εκπαιδευτικά και 3 μεταφορικά για την Πολιτική Αεροπορία. Ακόμη 107 πολεμικά αεροπλάνα που είχαν παραγγελθεί την ίδια περίοδο στη Γαλλία και Αγγλία, δεν μας παραδόθηκαν, λόγω της εκρήξεως την 1 Σεπτεμβρίου 1939 του Β' Π.Π.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από τα προαναφερθέντα διαφαίνεται καθαρά ότι οι Έλληνες, με σκληρή προετοιμασία, σύμπνοια, μαχητικότητα και χρηστή ηγεσία, μπορούν να διακρίνονται και μέσα και έξω από την Ελλάδα. Ελπίζεται ότι η συνοπτική αυτή παρουσίαση θα βοηθήσει στην ανάπτυξη του ενδιαφέροντος των σημερινών ανθρώπων, να θελήσουν να διερευνήσουν σε βάθος την εξιστορούμενη περίοδο και να βγάλουν τα δικά τους συμπεράσματα.

Βιβλιογραφία:

- ο **ΕΑΝ Η ΕΛΛΑΔΑ ΔΕΝ ΕΛΕΓΕ ΟΧΙ ΤΟ 1940**, του παλαιμάχου Γεωργίου Ευθυμίου Χαροκόπου, Εκδόσεως ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ, 2005
- ο **Η ΗΡΩΙΚΗ ΕΛΛΑΣ 1940-1941**, Έκδοση τα ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, 2001

